

Funda SELÇUK ŞİRİN

Profesör, Kocaeli Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Türkiye Cumhuriyeti
Tarihi Anabilim Dalı, İzmit /Türkiye

Professor, Kocaeli University/Faculty of Arts and Sciences/Department of
History/Department of History of the Turkish Republic, İzmit/Turkiye

eposta: fundaselcuksirin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4125-5168> - RorID: <https://ror.org/0411seq30>

Atıf/Citation: Selçuk Şirin, F. 2023. Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye. *Avrasya Uluslararası
Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı: Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye, 106-141

<https://doi.org/0.33692/avrasyad.1334875>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	30.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	19.09.2023
Yayın Tarihi/Published:	29.10 .2023

KAVRAMDAN HAREKETE KUVA-YI MİLLİYE*

Öz

İmparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinin en temel özelliklerinden biri uzun soluklu savaşlardı. Kaybedilen savaşlar sonucunda giderek daralan ülke sınırları, siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal pek çok ve önemli değişime zemin hazırladı. Ancak bu uzun soluklu savaşlar aynı zamanda ulus devlet inşa sürecinin önemli dinamiklerinden biri de oldu. Savaşlarla şekillenen bu kaotik ortamın, Türkler açısından en belirgin özelliği var olmak ve yaşamak için savaşmak zorunluluğu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin paylaşım planlarının uygulandığı I. Dünya Savaşı, imparatorluğun sonunu getirirken mütareke dönemi ve Kurtuluş Savaşı, Anadolu'da bir ulus devletin temellerini attı. Kuva-yı Milliye, bu süreçte kullanılan temel ve baskın kavramlardan biridir. Dar anlamıyla bir teşkilat geniş anlamıyla ise bir zihniyeti ifaden Kuva-yı Milliye, özellikle Balkan Savaşları'ndaki kullanımıyla Milli Mücadele yıllarındaki Kuva-yı Milliye teşkilat ve zihniyetine temel olmuştur. Kuva-yı Milliye kavramını ele aldığımız çalışmamızda tarihsel süreç içinde kavramın ortaya çıkışı, kavrama yüklenen farklı anlamlar üzerine odaklanacağız. Özellikle Milli Mücadele yıllarındaki Kuva-yı Milliye yapısı üzerinde durarak hem teşkilat hem de bir zihniyet olarak hangi anlam ve içerik ile kullanıldığını tespit edeceğiz. Bu bağlamda Kuva-yı Milliye'nin İstanbul ve Ankara hükümetleri tarafından nasıl, hangi anlam ve kavramlarla birlikte kullanıldığını da belirteceğiz. Çalışmanın devamında Kuva-yı Milliye'nin sadece savaş yıllarında değil sonraki

* Bu çalışma "Kelime, Kavram ve Terimler Üzerinden Osmanlı Türk Modernitesini Okumak" (OT2KT) isimli ve 121K982 numaralı TÜBİTAK projesi tarafından desteklenmiştir.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

dönemlerdeki kullanım şeklide ele alınacaktır. Bu bağlamda konuyla ilgili birinci el kaynaklar, dönem basını, hatıralar yanında ele alınan dönemin edebi literatürü de kullanılarak bir içerik analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuva-yı Milliye, Milli Mücadele, Müdafaa-ı Hukuk, Misak-ı Milli, Milli Mücadele

FROM CONCEPT TO MOVEMENT: KUVA-YI MİLLİYE

Abstract

One of the fundamental features of the process from Empire to national state was the long-termed wars. The country's boundaries, which were gradually contracted as to lost wars, paved way to many social, political and economic changes. However, these long-termed wars became significant dynamic of the process of nation-state's foundation. The most prominent feature of this chaotic environment shaped by wars for the Turks was the obligation to exist and to wage war to live. In the time of First World War, when the division plans were fostered for the Ottoman Empire, brought to an end to the Empire, also, Armistice Period and the War of Independence laid the foundation of a new nation-state in Anatolia. National Forces was among the main and dominant concepts of that time. National Forces means an organization in the strict sense while it indicates a mentality in broad terms. Particularly with its use in Balkan Wars, it became base for National Forces' organization and mentality in the years of National Struggle. This study deals with the emergence of the concept in the historical process and the meaning it gained over time.

Keywords: National Forces, National Struggle, Defence of National Rights, National Pact

Giriş

“İstiklal Savaşı'nın adsızları...muharebelerin mihnetlerine alın terleri ve gözyaşları ile katılmış yarı aç, yarı tok, lime lime kıyafetli analar, gelinler, kızlar, çocuklar ve ihtiyarlardı. Hep birbirlerine sokularak, hep birbirlerini kendilerine siper ederek, önlerinde hayal meyal kağnıları, böğürleri birbirlerine geçmiş öküzleri, inekleri ve ellerinde üvendireleri ile uçsuz bucaksız bir kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar ordusu... işte asıl Kuva-yı Milliye buydu.” (Aydemir 1981:466)

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak ayrılmış, ardından imzalanan Mondros Mütarekesi ile savaşın ilk perdesi kapanmıştı. Ancak mütareke döneminde yaşananlar, mütareke koşullarına aykırı olarak devam eden işgaller ve savaşı bitirmek için yapılan uluslararası konferanslarda Osmanlı Devleti için öngörülen ve dayatılmak istenen koşullar ikinci perdede de Türkler için savaşmaktan başka bir yol olmadığını ortaya koymuştu. Ülkenin tüm imkansızlıklara ve zorlayıcı koşullara rağmen topyekün yeniden bir mücadeleye girmesini zorunlu kılan durum buydu. Tarihin dışına atılmaya çalışılan, özgüveni kaybedilen savaşlar ve toprak kayıplarıyla örselenmiş bir millet, vatan kaybetmenin tüm

kanırtıcı etkisini iliklerine kadar hissetmiş sivil ve askeri pek çok yönetici yaşamak için “vatan müdafaası” için savaşmaktan başka bir yol olmadığını farkında idi. Milli Mücadeleyi başlatan işte bu yaşam hakkına dayanan “meşru müdafaadır.”

Milli Mücadele döneminin tüm metinlerinde adeta haykırıcısına yükselen ses; vatan müdafaası, bağımsızlık ve Türk milletinin yaşam hakkıdır. Bu noktada kaçınılmaz olan ise halkın kendi kaderine sahip çıkması, mücadele azim ve kararlılığını göstermesidir. Milli Mücadele dönemine ait farklı metin ve belgelerde başta Kuva-yı Milliye, olmak üzere İrade-i Milliye, Vicdanı Milliye, Hakimiyet-i Milliye, Harekat-ı Milliye, Misak-ı Milli, Müdafaai Hukuk gibi kavramlar verilen mücadelenin halka ait olduğunu ve halkın vicdanının ürünü olduğu gerçeğine vurgu yapmak için sık sık kullanılır. Milli kurtuluş mücadelesinin kaynağı ve kahramanı millettir. Nitekim Sivas Kongresi’nden üç gün sonra çıkarılmaya başlanan İrade-i Milliye gazetesindeki “Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir” yazısı milli hareketin amacını, hedefini oldukça net bir şekilde ortaya koyar. Buna göre milli hareket; “tahrik, tazyik, teşvik” ile değil milletin istiklalini tehlikede görerek içine düştüğü “elem ve heyecandan” kaynaklanmıştır. Bu noktada nihayi hedef de “irade-i milliyeyi hakim ve milleti amel kılarak” hariçten milletin varlığına yapılan “tecavüz ve taarruzların red ve iptal ve ebediyen hakimiyeti avamı temin eylemek” olarak belirtilir.(İrade-i Milliye 1335/1919a; İrade-i Milliye 1335/1919b) Milli Mücadele yıllarının önemli gazetelerinden biri olan Albayrak gazetesinde ise; verilen mücadele “gayr-i tabii ve gayr-i hukuki” olarak “vatani haklara” yapılan tecavüzlere karşı koyuş şeklinde değerlendirilir. Zira Milli Mücadele, milleti “... müştak bulunduğu hürriyet, istiklâl, refah âlemine götürme” amacına sahiptir. (Albayrak, 4 Ekim 1335/1919a) Hakları alenen gasp edilen, uluslararası ilkelerin bahaneler ve gerçek dışı gerekçelerle yok sayıldığı bir milletin tüm bunlara cevabı, elde kalan vatan toprağının ne bahasına olursa olsun savunulması ve bunun için mücadele etmek olur.

Savaş ve işgal gibi toplumsal kriz dönemlerinde toplumsal kurumlar birbirleriyle temasa geçerek yeni bağlantı türleri ve “uzlaşım dizileri” yaratırlar. Milli Mücadele böylesi bir toplumsal kriz döneminin saldırılar ve işgaller karşısında “yok olmama iç güdüsüyle” hareket eden toplumsal güçlerin yeni ilişki ağları kurarak, bütünleşerek milli birliğin oluşum örneğidir. Sosyal kurumlar, gruplar ve aktörlerin ortaya koyduğu bu toplumsal bütünleşme topyekün mücadeleyi içeren bir savunmadır. (Avcıoğlu 2013:155-160) Bu bağlamda en önemli teşkilatlardan biri silahlı mücadele için Kuva-yı Milliye, hukuki mücadele için de Müdafaai Hukuk Cemiyetidir. Her iki teşkilat da toplumsal bütünleşmenin esas kanalı olmuştur.

TBMM açılıncaya ve düzenli ordu kuruluncaya kadar Kuva-yı Milliye ve Müdafaayı Hukuk Cemiyetleri, Milli Mücadelenin omurgasını oluşturdu. Bu iki temel teşkilat, oldukça etkin bir şekilde çalışmış TBMM açıldıktan sonra da meclisle birlikte düşman işgaline karşı “vatanın müdafaasını” sağlamak için mücadeleye devam etmişti. Her iki teşkilat da Türk Kurtuluş Savaşı’nın ilk evresinde etkin bir şekilde görev almıştır. 1918-1922 yıllarını kapsayan bu ilk evrede hem kendi içinde hem de işgalci güçlere karşı verilen aktif savaş döneminde Kuva-yı Milliye ve Müfadaai Hukuk Cemiyetleri hayati bir konuma sahiptir. Bu ilk evrede temel hedef vatanın korunması ve düşmanın kovulmasıdır. (Kaymaz 1976:607) Bu evre, her bakımdan tam bağımsız bir ulus devlete ulaşmak için aktif savaşla geçen hazırlık dönemidir.

Kuva-yı Milliye Kavramının Tarihsel Arka Planı

Kuva-yı Milliye kavramı, Türk tarihyazımında üç farklı ancak birbirini tamamlayan anlamda ele alınmış ve kullanılmıştır. Bu çerçevede, hem bizzat Milli Mücadele döneminde henüz gelişmeler yaşanırken yapılan tanımlama ve değerlendirmelerde hem de konuya dair sonraki dönemlerde yapılan farklı türden çalışmalarda ortaya çıkar. Kuva-yı Milliye kavramı, öncelikli olarak düzenli olmayan silahlı birlikler, milis kuvvetler için kullanılmıştır. Teşkilat anlamıyla aynı isimle ve aynı bağlamla olmamasına karşın Türk ordu yapısı içinde köklü bir geçmişi bulunur.

Kuva-yı Milliye kavramına yüklenen ikinci anlam ise, daha ziyade “Kuva-yı Milliye ruhu” şeklinde de ifade edilen elde kalan vatan topraklarının ne bahasına olursa olsun müdafaasını merkeze alan zihniyettir. Başta “milli”, olmak üzere “Misak-ı Milli”, “İrade-i Milliye”, “hakimiyeti milliye”, “milli istiklal” gibi kavramlar ile “vatanın muhafaza ve müdafaası”, “milletin kurtuluşu”, “istiklal-i tam” gibi ifadeler bu zihniyetin en önemli ve sık sık karşımıza çıkan kavram ve yaklaşımlarıdır. Aslında bu anlamı ile de Kuva-yı Milliye zihniyetinin Osmanlı’dan Cumhuriyet’e bir birikimi mevcuttur. İmparatorluğu kurtarmak meselesinde yahut imparatorluğu nasıl kurtarıyoruz? sorusunda beliren “beka sorunu”, I. Dünya Savaşı sonrasında daralan sınırlar içinde bir ulus devlete evrilen süreçte devleti ve milleti kurtarmak ve yaşatmak şeklinde mevcudiyetini korumuştur.

Kavrama yüklenen üçüncü anlam ise; Milli Mücadele döneminde askeri ve sivil tüm unsurlarla verilen mücadelenin tamamıdır. Kuva-yı Milliye bu anlamıyla Müdafaa-ı Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri, kongreler, Heyeti Temsiliye, TBMM ve hatta ordu da dahil olacak şekilde topyekun bütün unsurları ve mücadeleyi kapsayacak şekilde geniş bir anlamla kullanılmıştır.

1. Zihniyet Olarak Kuva-yı Milliye/Kuva-yı Milliye Ruhü

Kuva-yı Milliye kavramının bir zihniyeti ifade eden anlam ve kullanımına yoğunlaştığımızda “vatan, müdafa, millet ve milli” kavramlarının ön plana çıktığını ve bu kullanımda başat kavramlar olduğu anlaşılır. Kuva-yı Milliye zihniyetinin temel kavramı “müdafaadır.” Sözlük anlamı “defetmek, düşmanın hücumunu menetmek, düşmana mukabele etmek”(Kamus-i Türki 1899: 1311;Lugat-i Naci 1900:738) olan kavramın “vatan” ve “beka kavramı” ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda aslında 19. Yüzyıldaki uzun soluklu ve ardı ardına yaşanan savaşlar sonunda “müdafaanın/eldeki toprakların müdafaasının” asker ve sivil Osmanlı aydın ve bürokratları için öncelikli ve ana mesele olduğu anlaşılmaktadır. “Direnme, karşı koyma, saldırıya karşı savunma”(Türkçe Sözlük 2011:645) anlamına da gelen müdafa, Osmanlı’dan Cumhuriyete geçiş sürecinin baskın kavramlardan biridir. 19. ve 20. Yüzyıldaki savaşlar sonucunda yaşanan daralma ve toprak kayıpları ile ortaya çıkan durum, “müdafa” kavramının yaygın kullanımında ana etken oldu. Bu durumun nedeni, sürecin aynı zamanda bir ulus devletleşme süreci olması bunun da “coğrafi bağlamı sınırlanması” ve “beşeri ve fiziki zemin üzerinde homojenleşmenin” ortaya çıkmasına neden olmasıydı. Dolayısıyla aslında “müdafa” kavramının yoğun bir şekilde

kullanımı değişen “vatan” algısı ile de ilgiliydi. Zira ulus devlet inşa süreci, “ulusal tarih ve coğrafya kurgularını” ortaya çıkarırken sadece “fiziksel anlamda değil toplumsal kimlik anlamında da içerisi ve dışarısının tanımlanmasını” sağladı. Bu noktada “fiziki bir veri olarak coğrafya (iklim jeoloji yer şekilleri doğal sınırlar), tarihsel bellek çerçevesi olarak mekan (atalardan kalan miras) ve ulusun mekanı olarak vatan (siyasi sınır, kimlik, vatan sevgisi ve bilgisi)” (Durgun 2018:14-15) yeniden tanımlanmıştır. Bu çerçevede “vatan müdafaası” da kutsal bir amaç ve eylem olarak ortaya çıkar.

1841 tarihli Hançerî'nin Fransızca-Türkçe sözlüğünde vatan kavramının karşılığında “patrie” kullanılırken; Eğribozlu Mehmet Arif Bey, 1866 yılında çıkardığı Ayine-i Vatan Gazetesi'nde ise “vatan” kavramının siyasi içeriğini Avrupaî bir anlamda kullanmıştır.(Ulucutsoy 2019:195)

Kırım Harbi'nden (1853-56) başlamak üzere hem edebi literatürde hem de süreli yayınlarda toprak kayıplarının yarattığı durum “vatanın elden gitmesi” (Ulucutsoy 2019: 137) vurgusu ile işlenir. Bu yıllarda kullanılan “vatan” kavramı daha çok “kişinin köyü veya doğup büyüdüğü yer” (Heinzelmann 2009:248) anlamında olsa da Rusya'nın tavrı karşısında Osmanlı'nın durumu için “meşru müdafaa” ifadesinin kullanılması ayrıca “devlet”, “millet”, “vatan” kavramlarının Türkçe literatürde kullanılmaya başlanması son derece önemlidir. Nitekim Yusuf Halis Efendi'nin Şehname-i Osmanî (1855) adlı şiir kitapçığında da vatan kavramının bölgesel anlamdan çıkarak Batılı “patrie” kavramına doğru bir anlam genişlemesi ile kullanılmaya başlandığını gösterir. (Ulucutsoy 2019:111) Devam eden savaşlar ve kayıplarla bu anlam giderek daha siyasi bir boyut ve içerik kazanacaktı.

Vatanın uğruna ölünecek bir değer olarak algılanması, vatan ve vatan müdafaasının duygusal içeriğini kazanmasında en etkili isim hiç şüphesiz ki Namık Kemal'dir. Onun “Hilâl-i Osmanî”, “Bir Muhacir Kızın İstimdâdı”, “Vaveylâ”, “Vatan Yahut Silistire” gibi metinleri bu bağlamdaki önemli eserlerdir. Namık Kemal'in, 1868'de Hürriyet Gazetesi'nde yayınladığı Hubbu'l Vatan Mine'l-İman” (Namık Kemal 2018:2) yazısı vatan kavramının ilk sistematik temsillerinden biridir. Ancak Vatan Yahut Silistire (1873) vatan algısının değişimi noktasında başyapıttır. Buradaki kullanımında “vatan”, Fransız İhtilali sonrasında yaygınlık kazanan “siyasi ulusçuluk” anlayışını vermez. Namık Kemal'in vatan anlayışı daha çok “askeri anlamda savunulacak bir yaşam alanı bir varoluş mücadelesinin nesnesidir.” (Durgun 2018:90)

Osman Nerves Efendi, 1290 (1873-74) yılında yayınlayan Divan'ında “modern/ülkesel vatan anlayışını” kullanır. Şair “vatan”, “vatanperver”, “vatandaş” gibi kavramları siyasi içerikleriyle gazellerine yerleştirir. (Ulucutsoy 2019:195) 93 harbi öncesinde (1877) Zehra Hanım'ın Aşk-ı Vatan başlıklı romanı ise “vatan” kavramının modern anlamdaki kullanımı bakımından dikkate değer bir örnektir.

1877-78 Osmanlı Rus Harbi (93 Harbi) “vatan” ve “vatan müdafaası” kavramlarının yeni anlamlar kazanması ve kullanım sıklığı noktasında bir dönüm noktasıdır. Nitekim dönem edebi literatüründe ve basınında en sık kullanılan kavramlardan ikisi vatan ve vatan müdafaası olur. (Duman ve Güreşir 2009:43-58) “Her yeri yıkılan vatan”, “can veren vatan”, “hakir olan vatan”, “şanlı vatan”, “uğruna can verilen kan dökülen vatan”, “kana boyanan,

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

ateşe atılan, düşmana teslim edilen vatan” ifadeleri bu üretimin ortaya koyduğu ifadelerdendir. Bu metinlerde ortaya çıkan ise, “vatan muhafaza ve müdafaasının” en kutsal amaç olduğudur. Bununla birlikte düşmanla mücadele için bir seferberlik çağrısı da hem şiirlerde hem de süreli yayınlarda sıklıkla dile getirilir. (Kırzioğlu 1958: 21-31; Ülkütaşır 1979:326; Uçak 1997:483-500; Şirin 2019)

Trablusgarp ve Balkan Savaşları vatan algısının değişimi üzerinde önemli ve derin bir etki yarattı. Giderek daralan sınırlar içinde değişen demografik yapının da etkisiyle her alanda Türk milliyetçiliğine yöneliş artmış, Türkçülük “beka sorunu” için bir reçete olarak görülmeye başlanmıştır. Balkanların kaybının yarattığı travma ve özgüven kaybı, toplumu yitirdiği toprakların telafisini sağlayacak şekilde sınırları muğlak bir Turan’a yahut daha “mutedil bir vatan olarak görülen” Anadolu’ya yönlendirmiştir. Balkanların kaybı ile “devleti ve vatani yeniden inşa etmek zorunda kalan Türkler, imparatorluğun gerçek sahiplerinin kimler ve vatan denilen kutsal toprakların nereler” olduğunu tanımlamak zorunda kaldı. Bu süreç sonunda “vatan” “dini ve imperyal tanımını terk ederek giderek daha seküler bir anlam kazanmaya başladı.” (Taştan 2017:42-43)

I. Dünya Savaşı’nın yenilgi ile sonuçlanması Türkler için bir “devlet ve iktidar paylaşımı sorununu” ortaya çıkardı. Bu sürecin aktörleri ise, başta İtilaf Devletleri olmak üzere Osmanlı Saltanatı, yerel kongreler ve Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğindeki ulusal harekettir. Bu aktörlerin de “üç farklı vatan ön görüşü” mevcuttu. 19. Yüzyıldan itibaren gündemde olan Şark Meselesi’nin geldiği son noktayı gösterecek şekilde Sevr Antlaşması ile İtilaf devletlerinin ortaya koyduğu Anadolu’daki küçük devlet (Mini yurt/iç Anadolu devleti), Osmanlı Devleti yöneticilerinin Osmanlı birliği ve kongreler dönemindeki “mahalli vatancılık”. (Durgun 2018:116-117) Bu noktada Sevr antlaşması, “kaybedilen toprakların kaybedilirken vatan olduğunun” (Nalçaoğlu 2002:300) anlaşılmasına etki ettiğinden oldukça önemli ve merkezi bir yerde durur. Bu çerçevede en büyük değişim, gitgide “bölgesel kurtuluş” ve “mahalli vatan” anlayışından Misak-ı Milli sınırlarına yayılan bir vatan anlayışına ve devletleşme sürecine geçiş olmuştur. Milli Mücadele yıllarında gittikçe bu yönde değişime uğrayan vatan anlayışı, Turan, Osmanlı ve İslam birliğine odaklanmayan siyasi bir vatan tanımı ortaya koymaya başlamıştır. Misak-ı Milli ile şekillenen yeni vatan tasavvuru ile Sevr Antlaşması’nın temsil ettiği vatan tasavvuru birbirine karşıt iki yaklaşımdı. Sevr Antlaşması, “teritoryal perspektifin millileşmesi bakımından bir dönüm noktasıdır. (Durgun 2018:130; Özkan 2002:143-174) Toprak bütünlüğünün ihlali, Anadolu’nun paylaşılması temaları bu dönemde ulusal mücadelenin keskinleşmesine yardımcı olmuştur. Sevr’in dayattığı sınırlar bir bölünmeyi öngörüyordu ve bu duruma karşı Milli Mücadele önderleri belli bir toprak bütünlüğü vurgusunu yani “Misak-ı Milli’yi” ve yek pare bir kimlik olarak “Müslüman-Türk kimliğini” öne çıkararak hedef olarak belirlemiştir. Zira Misak-ı Milli ile savunulan vatan hem İtilaf Devletleri hem de azınlıklara (Rum ve Ermeni) karşı cevaptır. (Durgun 2018: 134) Kuva-yı Milliye zihniyetinin temelinde Misak-ı Milli sınırları içinde “Müslüman-Türk” milletin bağımsızlığı fikri bulunur.

Mustafa Kemal Paşa’nın bağımsızlık konusundaki açıklaması bu yaklaşımın özeti niteliğindedir. “Biz, yaşamak isteyen, onur ve şerefi ile yaşamak isteyen bir milletiz... Bilgin,

cahil, istisnasız bütün millet fertleri, belki içinde buldukları güçlükleri tamamen anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve kanını sonuna kadar akıtmaya karar vermiştir. O nokta: tam bağımsızlığımızın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasî, malî, ekonomik, adlî, askerî, kültürel vs. her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, millet ve memleketin gerçek manası ile bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir” (Nutuk 2002:423)

Milli kavram ise, Milli Mücadele döneminin en kapsayıcı ve aynı zamanda da dönem zihniyetini yansıtan ana kavramdır. En genel anlamı ile “bir milletin bütününe ait olma, millete özgü” anlamına gelen milli kavramı, Türkçe’de 1880’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu ilk kullanımda kavram “yerli” anlamındadır. Milli Mücadele yıllarında ise, kavram “Türklüğe” yahut “dine” karşılık gelmemekte daha yoğunluklu olarak “ülke çıkarlarını koruyan” (Okay 2020: 72-74) anlamında kullanılmıştır.

Milli kavramı da müdafaa kavramı gibi Milli Mücadele dönemi öncesinde kullanılmış bir kavramdır. Kavramın ortaya çıkışı İmparatorluktan ulus devlete doğru gelişen bir dizi siyasi ve ideolojik gelişmeler sonucunda olmuştur. Kavramın ilk kullanımı edebiyatta olmuştur. Siyasi ve ideolojik gelişmelerin edebiyata yansması sonucu ulus inşa sürecinin edebi literatürdeki etkisi de ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede pek çok yeni kavram ve yaklaşım edebiyattaki yerini almıştır. Zira edebiyat ulus inşa sürecinde yeni kavramların yansıdığı en önemli araçlardan biri olduğu gibi bizzat ulus inşasının da en etkili enstrümanlarından biri de olmuştur. Kökenleri 1897’deki Teselya Savaşı’na kadar götürülen Milli edebiyat anlayışının sistemli bir şekilde işlenmesi 1911’de Selanik’te çıkarılan Genç Kalemler Dergisi ile olmuştur. Milli kavramı “milli edebiyat” şeklinde ilk kez “Ati-i Edebimi” başlıklı yazıda Ali Canip (Yöntem) tarafından kullanılmıştır. Yeni Lisan ve Ziya Gökalp’ın katılımı ile Yeni Hayat yaklaşımı da özünde milli bir vezin ve her açıdan milli ve birlik esasına dayalı yeni bir hayat söylemini gündeme getirdi. (Genç Kalemler 1999:26-27; Levent 1972:548; Tanpınar 1977:83-103; Öksüz 1995:240) Yakup Kadri’nin (Karaosmanoğlu) belirttiği gibi “milli edebiyatın” ortaya çıkışı “milli bir felaket” ile alakalıdır. Bu edebiyat, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan Savaşı ve ardından I. Dünya Savaşı ile mütemediyen küçülen ve toprak kaybeden imparatorluğun giderek ulus devlete dönüşüm sürecinde gelişmiş ve şekillenmiştir. Muallim Naci’nin 1891’de Gazi Ertuğrul Bey” başlıklı şiirinde Türk kavramını milli bilince gönderme yapacak şekilde kullanması (Dayanç 2012: 91-103), Mehmet Emin (Yurdakul)’un 1897’de Teselya Savaşı yıllarında “Anadolu’dan Bir Ses Yahud Cenge Giderken” başlıklı şiirinde “Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur” (Tansel 1989: 21-36) dizesi ve burada kullanılan kavram ve ifadeler özellikle Türk kavramı ve bunun etnik bir anlamda kullanımı oldukça önemlidir. Benzer şekilde 1900’de Necip Türkçü’nün İzmir’deki faaliyetleri de (Huyugüzel 1998: 224, Duman 2019:544; Acaroğlu 1941:440-444) edebiyat-millî kimlik ve millî bilinç ilişki bağlamında önemli örneklerdir. (Okay 2020: 72-74) 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanından sonra “millî” kavramı daha yoğun bir kullanımla karşımıza çıkar. Dönem içinde yayınlanan pek çok dergide “millî” kavramından hareketle yapılan “millî terbiye, millî edebiyat, millî dil, millî

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

ahlak, milli ruh, milli istiklal, milli hakimiyet” (Dayanç 1997:120-145; Çetişli 2007) gibi tamlamalar yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Milli kavramı ile ilgili bu gelişim özünde siyasi bir durumun edebiyat üzerinde yarattığı etkinin örneğidir. Siyaset arenasında Türkçülüğün giderek kendine daha güçlü bir konum edinmesi ve 1913’den sonra iktidarın resmi ideolojisi olarak tescillenmesinin edebiyata etkisi yahut yansımalarının sonuçlarından biri de milli kavramının yaygın kullanım alanı kazanması olmuştur. Genel olarak 1911-1923 yılları arası dönem “milli edebiyat dönemi” olarak değerlendirilmiştir. Bu edebiyatın en önemli özelliği ise, “milli dil, milli vezin ve milli konular”ın merkeze alınmasıdır. (Dayanç 2012: 97; Okay 1999; Ercilasun 1997; Okay 2005; Argunşah 2000) Bu tarih aralığı aynı zamanda savaşlarla geçen bir döneme de işaret etmektedir. Savaşlar, milli kimliğin oluşumunda ya da içeriğinin belirlenmesinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Savaş özellikle de seferberlik dönemleri etnik bilinçlenmeyi beslemektedir. (Taştan 2017:29 ve 47-99) Savaş, müdafaa kavramında olduğu gibi milli kavramının ortaya çıkması ve gelişmesinde de en başat etkindir. Kırım Harbi’nden itibaren “vatan, millet, milliyet Türk, müdafaa, milli” kavramlarının giderek yoğunlaşan bir kullanım alanına erişmiştir. (Özgül 2008:71-88). Milli Mücadele dönemi ise bu uzun soluklu savaş sürecinin son halkası olarak süreç içindeki bu birikimin bir ulus devlet inşasına zemin hazırlayacak şekilde dönüştüğü dönemdir.

Milli Mücadele döneminin “milli” kavramı ağırlıklı olarak “Müslümanlık-Türklük temelinde” tanımlanmıştır. Zira Milli Mücadele döneminin tüm örgüt, cemiyet ve teşkilatlarına yansıyan ana bileşen “Türk ve İslam”dır. Örneğin, Batı Anadolu’daki Balıkesir Kongresi’nin devamı olarak gerçekleşen Harekatı Milliye ve Reddi İlhak Büyük Kongresi’nin (16-25 Ağustos 1919) sonuç beyannamesinde amaç ifade edilirken Anadolu coğrafyası yaklaşık beşyüz yıllık “Türk ve İslam” (Göktürk 2008:106; İlgürel 1999:225-228) yurdu olarak ele alınmış Yunanlılar ise “Türk ırkının düşmanı” şeklinde tanımlanmıştır. Anadolu’nun mevcut halkı, Türk ve Müslüman olarak tanımlanır ve bu iki yapı birbirinden ayıramayacak bir bütün olarak ele alınır. Bu yaklaşım, Milli Mücadele döneminin “milli” kavramının içeriğini yansıtmaması bakımından önemlidir. Benzer şekilde İstanbul ve İzmir’in işgali sonrasında yapılan mitinglerde, protesto için çekilen telgraflarda ve beyannamelerde vatanın bağımsızlığı uğrunda “Türk, Türk Milleti, Türk ve Müslüman halk”, “Türk’ün bütün mevcudiyetini” fedaya hazır olduğu ifadeleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. (Güneri, 1990; Selvi 2007; Yıldırım 2009) Geline nokta vatanın bağımsızlığı için canının feda edecek olan dolayısıyla “vatanın asli unsuru da” Türk olarak öne çıkar. Bu ulus devlete giden sürecin savaşla şekillenen son evresidir. Bu evrede Türk kimliği ile Müslüman kimliği henüz ayrılmamış ve bu ortak kimlik Yunan kimliği karşısında bir ırk olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Milli Mücadele döneminin bu zorunlu milliyetçilik yaklaşımı özünde bir “Müslüman Milliyetçiliği” yaklaşımı idi. (Göktürk 2008:106; Yıldız 2013:96-107) Tüm Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ve kongrelerin temel argümanı da Trakya ve Anadolu’nun etnik bakımdan “Türk” çoğunluğa sahip olduğu ve Türklerde kalması gerektiğidir.

Buradan hareketle “vatan müdafaa” “meşru bir hak olarak” ön plana çıkar. Bu yaklaşım Kuva-yı Milliye’nin hem zihniyet hem de teşkilat olarak zeminini meşruiyet

kaynağını oluşturur. Farklı etnik kökene mensup ancak Türk üst kimliği altında birleşmiş olmak, hareketin itici gücü olmuştur. Mustafa Necati Bey'in, Balkan Savaşları'ndan itibaren verilen mücadelenin anlamına dair yaptığı açıklama şüphesiz ki Kuva-yı Milliye zihniyetinin yahut ruhunun en açık ifadesidir:

“Bulgar süngüsü, Yunan bıçağı Türk'ün kalbinde cerihalar açarken Rumeli'nin Müslüman olan sakinleri ihtiyar babalar, genç anneler çocukları ile birlikte Balkanları aşarak ovaları geçerek aylarca buzlu çamurlu yollarda ölümler sürünerek Türk'ün tarihi yuvasına sevgili ülkesi olan Anadolu'ya sığındılar. Kafkas'ın yalçın kayaları üzerinde düşman mermileri Türk'ün başına yağarken, Türk yine çoluğuyla çocuğuyla müebbet yurduna geldi. Rumeli'den, Kırım'dan Kafkas'tan cihanın her köşesinden kopan Türkler, hep bu ata evinde toplandılar. (...) Eğer Türk öldürülmek isteniyorsa şunu kat'i bir lisanla iddia ederiz ki, Türk için lâyemut [ölümsüz] bir hayat mukadderdir. İşte Balkan Harbi ve sonrası vekayii. Balkanlar harbinden mağlup çıkan Türk, hasta adam ilan edilip ölüme mahkûm edilmişken, o ölü bütün varlıklar karşısında yalnız imanıyla bir Çanakkale yarattı.(...) Milletlere hakk-ı hayat bahşeden bu asrın zihni karşısında Türk öldürülmek istenilirse bu kabil olmayacaktır; çünkü mukadderat-ı cihana hâkim bir kuvvet vardır, o da kuvve-yi hakikiye-i ilâhiyedir.(...) Onun için tekrar ederiz ki, Türk'ün hayatı lâyemuttur.” (Bayratkar 2020:28-29)

Balıkesi Kongre Heyeti tarafından kongre kararlarının halka duyurularak Kuva-yı Milliye bilinci yaratmak amacıyla çıkarılan İzmir'e Doğru Gazetesi'nin Kuva-yı Milliye için kullandığı ifade ve açıklamalar “Kuva-yı Milli'ye bilinci” ile neyin kastedildiğini göstermesi bakımından öne çıkan bir örnektir. Gazetede Kuva-yı Milliye “milletin hak-ı hayati mücadelesi”, “Türk milliyetperverlerin hareket-i millisi”, “Müslüman Türk vatanseverlerin hareketi” gibi ifadeler kullanılarak tanımlanır. Dikkat çeken bir yaklaşım da tüm işgal ve toprak taleplerine karşı selfdeterminasyon açılımına gönderme yapan “Türkiye Türktür” (Keleşyılmaz 1992:47) yaklaşımıdır. Bu tanımlamalarda öne çıkan “milliliktir”. Bu millilik, “Müslüman ve Türk” unsurun aynı potada eritildiği bir millet yaklaşımı üzerinden yapılmıştır.

Ziya Gökalp de 1922-1923 yılları arasında çıkardığı Küçük Mecmua'daki “Kara Destan”(Gökalp 1338/1922a) “Büyük Farz”(Gökalp 1338/1922b “İngiliz'den Sakın” (Gökalp 1338/1922c) ve “İngiliz'e” (Gökalp 1338/1922d) başlıklı şiirlerinde Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye'yi ele alır. Gökalp, bu şiirlerinde genel olarak Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye'yi, Türk ve İslam yurduna göz dikmiş olan emperyalistlere karşı milli bir hareket olarak değerlendirir. Bu noktada kullandığı kavramlar “milli irade”, “milli egemenlik” “milli” “Türk” “Müslüman”dır. Gökalp, Türk ve Müslüman kimliklerini aynı pota içinde ele alır. Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye'nin ana karakterini de bu temele dayanan millilik ve Türklük olarak ortaya koyar. Şiirlerde, verilen mücadele üzerinden milli bilinç olarak Türklüğün yüceltilmesi söz konusudur. Gökalp'a göre; Kuva-yı Milliye ruhu, işgali sonlandıracak ve emperyalizmle mücadele edecek azim ve kararlılığı ifade eder. Kuva-yı Milliye ruhunun en belirgin vasfı ise bağımsızlık tutkusudur.

2. Teşkilat Olarak Kuva-yı Milliye/Milis Kuvvetler

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Kuva-yı Milliye dar anlamıyla; 1919 yılının ortasından 1920’de düzenli ordu kuruluncaya kadar geçen dönem içindeki temel silahlı teşkilata ve döneme verilen isimdir. (Selek 1981: 5, 65,13) Kuva; kuvvet, güç, takat, anlamındadır. (Şemsettin Sami 1899:1086) Kuva-yı Milliye ise milli kuvvetler anlamına gelir. Ferit Develioğlu sözlüğünde; Kuva-yı Milliye “İstiklâl Savaşı boyunca Anadolu’da kurulan hükümet ve bu hükümetin milli askerî kuvveti” şeklinde tanımlanır. (Develioğlu 2002:531) Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe sözlükte; Kuva-yı Milliye; “Birinci Cihan Harbi’nden sonra İzmir’den başlayarak Anadolu’yu işgal etmeye başlayan Yunan ordusuna karşı mücadele eden milli teşkilat” şeklinde tanımlanmıştır.(Levent 2019:210)¹ Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan Tarih Terimleri Sözlüğün de ise; “Türk bağımsızlık savaşı boyunca iç ve dış düşmanlara karşı çalışkan ve çarpışan örgütlenmiş sivil ve askeri güçlere verilen ad” (Baykal 1974:144) şeklinde tanımlanmıştır. Timur Bilgiç tarafından hazırlanan Tarih Terimleri Sözlüğün’de Kuva-yı Milliye “Anadolu’yu işgale başlayan İtilaf Devletleri ve içerideki azınlıkların yıkıcı faaliyetleriyle mücadele etmek üzere teşkil edilen silahlı halk kuvveti” (Bilgiç 2012:244) olarak tanımlanmıştır. Kuva-yı Milliye için farklı bölgelerde farklı isimler de kullanılmıştır. Güney Cephesinde “çete”, Batı Cephesinde “Kuvvacı”, Doğu Cephesinde ise “milli” (Levent 2019:223) adı verilmiştir.

Milli Mücadele yıllarında kavramı ilk kez kullanan kişi, Hamdi Şevket (İnce) Bey (Levenet 2019: 211) olmasına karşın Kuva-yı Milliye kavramının ilk kez ne zaman kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak Tefik Bıyıklıoğlu, Balkan Savaşı yıllarında “Kuvayı Milliye, Kuvayı Milliye Kumandanı” (Bıyıklıoğlu 1992:81) ifadelerinin kullanıldığını yazar. Aynı isimle olmamakla birlikte 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında da benzer teşkilatların olduğu bilinmektedir. Düzenli ordu birlikleri dışında “milis kuvvetler” ve bu yapıların en temel özelliği olan “gayrinizami harp” tekniğinin kullanımı noktasında benzer teşkilatların Türk Ordusunda köklü bir geçmişi vardır.

Gayrinizami harp yöntemi kullanan birlikler Hunlar’da Selçuklular ve Anadolu Selçuklular’da mevcuttur. (Özdal 2008:110) Osmanlı Devleti döneminde gayrinizami harp yöntemlerini kullanan grup Akıncılardır. II. Abdülhamit döneminde kurulan Hamidiye Aşiret Alayları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Aslında Osmanlı kara ordusu 1826’dan başlamak üzere 1918’e kadar tamamı hiçbir zaman düzenli (nizami) askerlerden oluşmamıştır. Osmanlı ordusu hep melez bir nitelik taşımıştır. (Gültekin 2013:74)

1877-78 Osmanlı Rus Harbi teşkilatlanma noktasında olduğu gibi gayrinizami harp teknikleri bakımından da önemlidir. Özellikle iç güvenlik, isyan ve ayaklanmaları bastırmak amacıyla Balkanlardaki çete savaşlarına karşı gayrinizami yöntemler ve birlikler bu tarihlerden sonra yaygınlaşmaya başladı. Osmanlı Devleti seferberlik ilan ettiğinde “gönüllü” adı altında ancak daha çok “başibozuk” ya da “çete” olarak bilinen gayrinizami birlikleri kullanmıştır. Osmanlı ordusundaki başibozuk birlikleri 93 Harbi’ne kadar ağırlıklı olarak

¹ Bu sözlük Türk Dil Kurumu tarafında ilk baskısı 1945’te yayına hazırlanmıştır. Ancak 1945’ten 1998 yılına kadar Kuva-yı Milliye tanımı bu sözlükte yer almamıştır. Kuvayı Milliye ancak 2005 yılındaki onuncu baskıda tanımlanmıştır. Bu sözlükte kavram “Kuvayımiliye” şeklinde yazılmıştır. (Levent 2019:210)

Kürt, Laz, Arnavut, Boşnak, Tatar, Türkmen ve Arap unsurlardan oluşuyorken bu tarihten sonra Çerkez muhacirlerden oluşturulmuştur. 93 Harbi yıllarında ise, Çerkez muhacirlerden oluşturulan gayrinizami ve destek amaçlı (asakir-i muavine) birlikleri önemlidir. (Beşikçi 2015: 90-91; Türk Silahlı Kuvvetleri 1985) 1897 Teselya Savaşı, sırasında da Osmanlı ordusu nizamiye, redif ve müstahfız sınıflarının dışında, gönüllü askerlerden oluşmuştur. (Sezer 2023:139-155)

Gayrinizami harbin en yoğun şekilde kullanıldığı dönem ise Makedonya sorunu döneminde. Bu yıllarda iyi silahlanmış olan Bulgar-Makedon çetelerine karşı Osmanlı ordusu gayrinizami harp taktikleriyle mücadele etmiştir. Balkanlardaki bu tecrübe başta Teşkilatı Mahsusa olmak üzere Osmanlı askeri üzerinde kalıcı etki bırakan bir gelişme oldu. Trablusgarp ve Balkan Savaşı yıllarında olduğu gibi I. Dünya Savaşı yıllarında da Teşkilatı Mahsusa üyeleri ve çeteler üzerinden farklı bölgelerde gayrinizami harp yöntemleri kullanılmıştır. (Levenet 2019: 80-88) I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında da düşman devletlere ve başta Ermeniler olmak üzere Rum çetelere karşı gayrinizami yöntemle mücadele sürdürülmüştür. (Çatalbaş ve Aksu 2020:65-66; Yorulmaz 2005:347-348)

Ana hatlarıyla verdiğimiz bu süreçte Milli Mücadele dönemine aktarılan tecrübelerden biri de işgal ve bölünmeye karşı gelişen geçici hükümet yapıları olur. Bu bağlamda 1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nden (93 Harbi) itibaren gayrinizami harp yöntemleri kullanılarak "vatan muhafaza ve müdafaası" amacıyla geçici hükümet yapıları ortaya çıkmıştır. İlk kez 1878'de Garbi Trakya'da ilk Türk Muvakkat Hükümeti (Bıyıklıoğlu 1992:21-23) Balkan Savaşı döneminde Batı Trakya Geçici Hükümeti (Bıyıklıoğlu:1992:66-88) ve Milli Mücadele döneminde ise 1919'da Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti (Gökdemir 1998) kurulmuştur. Bu süreçte edinilen tecrübe Milli Mücadele için oldukça önemlidir. (Şirin 2014) Zira Balkan Savaşı yıllarında kurulan Batı Trakya Hükümeti'nde Teşkilat-ı Mahsusa'nın etkin üyelerinden Süleyman Askeri Bey, Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak bütün Batı Trakya'nın savunmasından sorumlu, Eşref Kuşçubaşı ise Kuva-yı Milliye Müfettişi olmuştur. (Bıyıklıoğlu 1992:66-88; Güneş 2020; Tekir 2022)

Milli Mücadele dönemindeki hem Kuva-yı Milliye hem de Müdâfaa-ı Hukuk Cemiyetleri'nin benzerlerine Balkan Savaşı yıllarında rastlıyoruz. Özellikle 1913-1919 yılları arasında faaliyet göstermiş olan "Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti" hem fikir hem de isim olarak öncüdür. Özellikle I. Dünya Savaşı döneminde cemiyet oldukça aktif bir rol almış ve yaklaşık 53 şubesiyle gönüllü asker toplamak, malzeme ve cephane temini, aşevi, hastane kurmak gibi faaliyetlerde bulunmuştur. (Polat 1991:131-135; Bıyıklıoğlu 1992:66) Savaş yıllarında Türkçü Milli Türk Cemiyeti, Mütareke yıllarında ise 29 Kasım 1918'deki Milli Kongre önemli yapılarıdır. Özellikle Milli Kongre, Müdafaai Milliye, Milli Türk Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Kadıköy Hanımları Müdafaai Milliye merkezini bünyesinde toplayarak daha organize bir yapıya da dönüşmüştür. (Banoğlu 1986; Tunaya 1986:144-145; Polat 1991:131) 7 Aralık 1918'de yayınlanan bildirisinde kongrenin amacını, "milli birliği sağlamak, milli kuvvetleri birleştirmek ve hukuk yoluyla mücadele etmek" şeklinde özetlenmiştir. Benzer bir örnek Vahdet-i Milliye Cemiyeti'dir. (Yıldırım 2019:40)

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Teşkilatlanma konusunda edinilen bu tecrübe Milli Mücadele yıllarında aktif olarak devreye sokulmuştur. “vatan müdafaası” noktasında uzun soluklu savaş dönemlerinde edinilen eylem ve düşünsel tecrübe özellikle Balkan Savaşları dönemindeki teşkilat ve kadrolar aracılığıyla Milli Mücadeleye aktarılmıştır. Nitekim Mondros Mütarekesi’nden sonra yaşanan gelişmeler ve devam eden işgaller karşısında ülkenin pek çok yerinde özellikle de toprak iddialarının yoğunlaştığı yerlerde, örneklerine Balkan Savaşı yıllarında rastlanılan, birbirine benzeyen “Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri” kuruldu. (Selek 1981:99) Milli Mücadele döneminde kurulan cemiyetlere konulan isimlerde Bülent Tanör’ün belirttiği gibi özellikle Müdafaa-ı Hukuk ibaresinin bilinçli olarak konulmasının nedeni de cemiyetlere “hukuki bir meşruiyet kazandırmak” (Tanör 2004:194) olduğu gibi işgal bölgelerinin uluslararası statüye de sahip olan haklar çerçevesinde “savunulmasını” (Sakallı 1997) hedeflemektir. Bu yaklaşım meşruiyetini Wilson İlkeleri’nin (Manela 2020) 12. maddesine dayandırmaktadır. Milli Mücadele dönemi metinlerinde sıklıkla referans verilen Wilson Prensipleri’nin Türklere uygulanmak istenmemesi “vatan müdafaası yapanlarda” hayal kırıklığı yaratmıştır. Ana hatlarıyla ele aldığımız bu tarihsel arka planda “vatan müdafaası” ve “milletin bağımsızlığı” vurgusu dikkat çekici olduğu gibi her iki hedef verilen mücadelenin ana motivasyon kaynağı da olmuştur. “Vatan müdafaası” Kuva-yı Milliye’nin hem zihniyet hem de bir teşkilat olarak temelidir.

Mustafa Kemal Paşa’nın Erzurum Kongresi’nin açılış konuşmasında vurguladığı durum, mütareke sonrası Anadolu’sunun panoramasını ortaya koyar. Mustafa Kemal Paşa hayli zorlu ve zorlayıcı koşullarda “milli vicdanın uyanış ve haykırışını yükselttiğini” ve “müdâfaa-ı hukuk-ı milliye, muhafaza-i hukuk-ı milliye, müdâfaa-i vatan ve redd-i ilhak” gibi farklı isimler altında vatanın korunması amacına hizmet için vatanın her tarafında “bir elektrik şebekesi halinde” (Söylev ve Demeçler 1989:2) ortaya çıkan direnişe değinir. Tunaya da aynı durumu Anadolu’nun her yerinde “yer yer ışıldayan yanan çoban ateşlerine” benzeterek dile getirir. (Tunaya 1986:475)

Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetlerinin amacı, hukuk yolu ile vatanın müdafaası olmakla birlikte en önemli faaliyetlerden biri cepheye göndermek amacıyla asker toplayarak askeri birlikler oluşturmaktır. Bu esnada yapılan tüm işlemler hakkında askerlik şubeleri başkanlarına da düzenli bilgi verilmiştir. Bunun yanında özellikle İzmir’in işgali sonrasında Denizli Heyet-i Milliyesi’nin yaptığı gibi silahlı direniş için milli milis kuvvetleri oluşumuna da destek olunmuştur. (Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri 1967; Miralay Mehmet Arif Bey 1992:19-22; Levent 2019:268-269) Hatta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından oluşturulan gerilla gruplarıyla zaman zaman işgal kuvvetlerine baskınlar da yapılmıştır. (Türk İstiklal Harbi 1992:172) Dolayısıyla aslında silahlı direniş yapıları olarak değerlendirmedığımız Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri de vatan müdafaası noktasında silahlı mücadele için temel oluşturacak girişimlerde bulunmaktan kaçınmamıştır. Bu bakımdan da aslında Kuva-yı Milliye bir teşkilat olarak tam da bu noktada Müdafaa-ı Hukuk hareketi içinde de değerlendirilebilir.

Bu ilk dönemde Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri’nin emri altında bulunan ve ülkenin farklı bölgelerinde oluşturulmuş olan Kuva-yı Milliye teşkilatlarının eksiklerinin giderilerek

teşkilatlanması ve koordine edilmesi için bazı düzenlemeler de yapılmıştır. Batı Anadolu'dakiler için 16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında yapılan Alaşehir Kongresi bu noktada oldukça önemli bir gelişmeydi. (Albayrak 1998:139-153) TBMM tarafından 23 Temmuz 1920'de Müdafaa-ı Milliye Teşkilatı'nın kurulmasından sonra Kuva-yı Milliye bu teşkilata bağlanmış ve teşkilatın askeri kanadı olmuştur. Düzenli ordu kuruluncaya kadar da bu şekilde devam edilmiştir. Böylece belli bir düzen sağlanmış olsa da Kuva-yı Milliye teşkilatları özerk halini korumakta ısrarcı da olmuştur. (Akın 2008:328-330)

Kuva-yı Milliye yukarıda da belirttiğimiz gibi bir teşkilat olarak Müdafaa-ı Hukuk içinde düzenli ordu kuruluncaya kadar askeri gücü temsil etmiştir. Ahmet Emin Yalman bu noktada "ordu ile milli kuvvetler arasındaki ilişkinin milli ordu" adı altında şekillendiğini belirtir. Yalman, "Milli Ordu'nun" Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti tarafından 11 Eylül 1919'da ilk kez güney bölgelerimizde kurulmasına karar verilmesine karşın "milli ordu" kavram ve yaklaşımının Amasya Genelgesi'nden hemen sonra ortaya çıktığını yazar. Ancak Yalman, daha sonraki yıllarda "milli ordu" kavramı ile pek karşılaşmadığına bunun nedeninin mevcut şartların değişmesi olduğunu yazarken "milli ordu" kavramı kullanılmamış olsa da bunu karşılayacak şekilde "milli müfreze", "gönüllü müfrezeler" ya da Müdafaa-ı Hukuk Hareketi içinde örgütlenen Kuva-yı Milliye adının "milli ordu" dan farklı olmadığını iddia eder. (Yaman 2014a:377; Yaman 2014b)

Kuva-yı Milliye, Milli Mücadele için oldukça önemli bir yapı idi. Hatta düzenli ordu kuruluncaya kadar silahlı mücadelede tek güç bu birliklerdir. Zira 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'nde "Kuva-yı Milliye'yi âmil ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır" (Kırzioğlu 1993; Bulut 2009:332) maddesi verilen önemi gösterdiği gibi bir zorunluluğu da ortaya koyuyordu. Kuva-yı Milliye'nin buradaki kullanımı "silahlı güçler" şeklindedir. İlerleyen dönemde ise "topyekün Milli Mücadelenin tümüne verilen bir niteleme" olarak da geniş anlamda kullanılmıştır.

Milli Mücadele döneminde Kuva-yı Milliye teşkilatına dair I. TBMM'de yapılan tanımlama ve kullanılan kavramlar teşkilatın yapı ve dinamiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Fevzi (Çakmak) Paşa'nın şu tanımı hayli dikkat çekicidir. "..Bu teşekkülden maksat, milletin bigayrihak duçar olduğu tecavüzlere karşı ırz ve namusunu meşru bir surette müdafaa ve muhafaza etmek, ordunun mütareke mucibince kolları bağlanmış olduğundan millet kendi kollarıyla müdafaa etmek istiyor" (TBMMZC 1981:237-246) Konuşmalarda bir teşkilat olarak Kuva-yı Milliye "hürriyetine, malına, canına ve en nihayet ırzına tecavüz" edilen "eli bağlanmış ordusu yok olan" bir milletin "meşru müdafaası" (TBMMGZC 1985: 262, 265) olarak değerlendirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa Kuva-yı Milliye'nin oluşumunda ana etkenin Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri'nin paylaşım planları, işgalleri ve bu doğrultuda yaptıkları girişimler olduğunu belirtir. (Söylev ve Demeçler 1989: 2-3)

Mustafa Kemal Paşa, 1 Mayıs 1920 tarihli gizli oturumda ise Kuva-yı Milli'ye teşkilatı dair değerlendirmelerine İstanbul Hükümeti'nin vatani ve milleti korumak görevini yerine getirmediğini belirterek başlar ve "Vatani müdafaa ve muhafazadan ibaret olan vazife-i asliye, doğrudan doğruya milletin kendisine teveccüh etmiş bulunuyordu." diyerek Kuva-yı

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Milliye'yi ortaya çıkaran zorunluluğa açıklık getirir: "Millet orduya; kendi içinden teslim etmiş evladını, düşman tecavüzüne maruz kalan mıntıkların müdafaasına, düşman tasallutuna uğrayan kardeşlerinin hayatının muhafazasına memur etmeğe mecbur olmuştu. İşte buna kuvayi milliye diyoruz ve bütün kâinat böyle diyor" (TBMMGZC 1985: 262) Mustafa Kemal Paşa, 29 Aralık 1920 tarihli oturumda ise, Garp Cephesi'nin hayati önemi haiz olduğunu belirtirken "garp cephesinde işte kuvayı milliye diyoruz, hâlbuki hepimiz kuvayı milliyeyiz. Malumu aliniz ordu kuvayı milliye'dir..." (TBMMGZC 1985: 276; Özüçetin ve Dağıstanlı 2010) açıklamasını yaparken Kuva-yı Milliye kavramını genişleterek tüm orduyu ve asker sivil tüm mücadeleyi içine alacak şekilde genişletir. Mustafa Kemal Paşa aynı zamanda Kuva-yı Milliye'yi milis kuvvetler olarak dar anlamıyla da kullanır. Bu çerçevede Kuva-yı Milliye, Müdafaa-ı Hukuk hareketi içinde ele alınır. Mustafa Kemal Paşa, bu kullanımında Müdafaa-ı Hukuk'u daha genel ve kapsayıcı bir anlam ile kullanır.(TBMMGZC 1985:4-5) TBMM'nde Kuvayı Milliye teşkilatı ile ilgili olarak yapılan tanım ve değerlendirmeler incelendiğinde; "müdafaa", "muhafaza", "istiklal", "istihlas", "halas", "milli vicdan" "milletin sine-i intibahından gelen hareket" gibi kavram ve ifadeler öne çıkmaktadır.

İstanbul Hükümeti de Kuva-yı Milliye teşkilatına dair değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bağlamda "çete", "asi", "hain", "vatan haini", "başbozuk" "Kuva-yı Bagıye" gibi kavramlar kullanılarak Kuva-yı Milliye; "isyancı", "sergerde", "dinsiz", "İttihatçı", "Bolşevik" (Belen 1983:77-78) gibi ifadeler kullanılarak da lider kadro eleştirilmiştir. Milli Mücadele karşıtı basın da bu eleştiri sürecine katılarak bir "kara bir propaganda" (Doğanay ve Yılmaz 2022) yapmıştır. Muhalif basından özellikle Ali Kemal ve Refi Cevat bu noktada öne çıkan iki isimdir. Her iki muhalif ismin yazılarında Kuva-yı Milliye için kullanılan ortak vurgu, "ittihatçı artığı olmak", "sahte millici", "asi", "bağı", "eşkiya", "serseri", "Kemaliler", "celaliler"dir.² Bu son ifade Celali isyanına gönderme yapmak amacıyla kullanılmıştır. Kuva-yı Milliye'nin halktan destek görmemesi için çok yoğun bir şekilde kullanılan söylem, Kuva-yı Milliye'nin bir "ittihatçı oyunu, dolabı" olduğudur. Bu eleştiri, savaşın etkisinin devam ettiği, ülkenin işgale uğradığı bir dönemde halkın içinde bulunduğu psikolojik durum kullanılarak milli hareketin desteklenmemesi amacıyla geliştirilmişti. Refi Cevat'ın "Kuvayı milliye yılanı zehrini kertenkeleden aldığı gibi kuvvetini de İttihat ve Terakki'den aldığı için Kuvayı milliye olamazdı. Olsa olsa Kuvayı İttihadiye olabilirdi" (Refi Cevat 1920) ifadesi bu eleştirinin en karakteristik örneklerinden biridir.

Muhalif İstanbul basınında Mustafa Kemal Paşa, Rauf (Orbay) ve Ali Fuat (Cebesoy) Paşa en çok eleştirilen isimlerdir. Liderlere yöneltilen temel eleştiri; resmi görevleri dışında faaliyetlerde bulunarak yeni teşkilatlar oluşturmak ve bunlara dahil olmaktır. Özellikle

² Bazı örnekler için bkz., Ali Kemal, "Fena Fena", Peyam-Sabah, 13 Kasım 1920, Ali Kemal "Bolşeviklik ve Türklük", Peyam-Sabah, 10 Aralık 1920; Ali Kemal, "Ankara ve Muhalefet", Peyam-Sabah, 15 Mart 1921; Peyam-Sabah "Mustafa Kemal ve Hempalarının İdam Kararı", 13 Mayıs 1920; Peyam-Sabah, "Kuvayı Milliye Neler Yapıyor, 12 Haziran 1920; Refi Cevat "Yine Hayır, Hayır, Hayır", Alemdar, 1 Şubat, 1920; Refi Cevat "Korktuğumuz Başımıza Geldi", Alemdar, 28 Haziran, 1920; Refi Cevat "Anadolu-İstanbul", Alemdar, 8 Şubat 1921; Refik Halit, "Kuvayı Milliye'nin İç Yüzü", Peyam-Sabah, 1 Ocak 1920

Mustafa Kemal Paşa en çok eleştirilen isimdir. (Tuna 2005) Liderlerle ilgili olarak yapılan eleştirilerde de “zorbalar”, “asiler”, “celaliler”, “ittihatçı” “Yeniçeri hareketi” gibi ifadeler kullanılırken liderlerin faaliyetleri ise “oyun”, “dolap”, “hırs”, “heva”, “ihtiras” ve “gaflet”³ olarak değerlendirilmiştir.

Milli Mücadeleyi destekleyen basın ise, muhalif basının bu “kara propagandasına” karşı bir propaganda başlatmıştır. Muhalif basına karşı, mücadeleyi destekleyen basında Kuva-yı Milliye “milleti kurtarmak için” mücadele eden “Milletin kalbinden ve ruhundan doğmuş” bir hareket olarak değerlendirilirken “şekavet mahsulü” ve “isyankar”⁴ olmadığı sıkça belirtilmiştir.

Kuva-yı Milliye teşkilatı, Milli Mücadele yıllarında hem basında hem de bizzat hareketin içinde yer alan farklı isimlerce tanımlanmıştır. İrade-i Milliye Gazetesi Kuva-yı Milliye’yi; “Kuvayı Milliye la-yemüt bir milletin ve yedi yüz senelik bir imparatorluğun tehlike-i inhilal ve inkırazına karşı mevcudiyetini, hakk-ı hayat ve bekasını bizzat temin ve müdafaa edebilmek için pek tabii pek mantıki ve pek zaruri bir şekilde vücuda gelmiş bir vahdetten ibarettir. Bu itibarla Kuvayı Milliye ayine-i millettir.” (İrade-i Milliye 1335/1919a) diyerek tanımlarken Albayrak Gazetesi ise, Kuva-yı Milliye için “Harekat-ı Milliye” ifadesini kullanılır ve teşkilatın “milletin bağrından çıkan” ve “meşru müdafaa” hakkına dayanan bir oluşum olarak tanımlar. Albayrak Gazetesi, Kuva-yı Milliye’yi bir teşkilat olarak “Müdafaa-ı Hukuk” içinde değerlendirir.⁵ İzmir’e Doğru Gazetesi’nde Mustafa Necati Bey ise, Kuva-yı Milliye için “milli kuvvetler” ifadesini kullanır ve “Bizi kurtaracak bir kuvvet vardır, o da kuvve-yi milliyedir; çünkü kuvve-yi milliye demek vahdet-i fikir ve emel, vahdet-i gaye demektir” (Keleşyılmaz 1992:48) şeklinde tanımlar. Bu tanımda Kuva-yı Milliye millet ile özdeşleştirildiği gibi kullanılan “inhilal”, “inkıraz”, “hakk-ı hayat”, “beka”, “müdafaa” kavramları ise devletin geleceğine dair yaşanan kriz/buhran döneminin kavramları olarak karşımıza çıkar. Kuva-yı Milliye bu noktada aslında bu krize bir çare olarak görülen işgale yok oluşa direnişin önemli araçlarından biri olarak görülmektedir.

Düzenli orduya geçiş süreci Kuvayı Milliye ile ilgili yorum ve değerlendirmelerin yoğunlaştığı bir dönemdir. Bu süreçte teşkilata yönelik bazı eleştiriler de güdeme getirildiği gibi farklı kavramlar da kullanılır. Ekim 1920’den itibaren Kuvayı Milliye birlikleri tasfiyesi edilerek düzenli orduya geçilmeye başlanmıştır. 9 Kasım’da Batı Cephesi; Batı ve Güney

³ Konu ile ilgili önemli örnekler için bkz Ali Kemal, “Son Saat, Hatta Son Dakika”, Peyam, 21 Kânun-ı evvel 1335/1919; Ali Kemal, “Hükümet İçinde Hükümet”, Peyam-ı Sabah, 17 Şubat 1336/1920, Ali Kemal, “Kuva-yı Milliye Ne İdi? Ne Yaptı?”, Peyam-ı Sabah, 19 Şubat 1336/1920; Ali Kemal, “Hükümet İçin Kabiliyet İster”, Peyam-ı Sabah, 1 Şubat 1336/1920; Harekat-ı Milliye’nin İcraatından”, Alemdar, 25 Mart 1336/1920; “Teşkilât-ı Milliye-2”, Sabah, 12 Ağustos 1335/1919

⁴ Konuyla ilgili yazılar için bkz Yunus Nadi, “İttihatçılık Manevrası” Yenigün, 21 Teşrin-i evvel 1335/1919, Celal Nuri, “Kuva-yı Milliye Tereddü Etmemelidir”, Celal Nuri, “Kuva-yı Milliye Tereddü Etmemelidir”, İleri, 4 Teşrin-i sani 1335/1919; Celal Nuri, “Milletin Kuvveti”, İleri, 5 Kânun-ı sani 1336/1920 “Anadolu Ahvâli”, Zaman, 30 Temmuz 1335/1919. Farklı açılardan Kuva-yı Milliye ve Milli hareketin liderlerine dair ve İstanbul hükümeti ile ilişkiler bağlamında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz.Tuna, İstanbul Basınında Kuva-yı Milliye Algılamaları (1918-1922).

⁵ “Millet Müdafaa-ı Hukuk Yolunda”, Albayrak, 18 Ağustos 1335/1919; “Açık Hesap”, Albayrak, 21 Ağustos 1335/1919; Vazife Karşısında Hükümet-i Hâzıra, 8 Ağustos 1335/1919; “Millet Karşısında Hükümet”, Albayrak, 14 Eylül 1335/1919; “Türkçe İstanbul’a Cevabım”, Albayrak 28 Ağustos 1335/1919; “Hala O Kabus”, Albayrak, 25 Mart 1336/1920; “İntikam”, Albayrak, 22 Mart 1336/1920.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Cephesi olmak üzere ikiye ayrılarak 10 Kasım'da Albay İsmet Bey (İnönü) Batı Cephesi, 11 Kasım'da ise Albay Refet Bey (Bele) Güney Cephesi Komutanlığı'na atanmışlardı. (Öztoprak 1985; Ercan 1985; Göyünç 1985) Tasfiye sürecinde Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe birliklerinin düzenli orduya katılmak istememeleri nedeniyle sorunlar da yaşanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, yaşanan sorunlar karşısında Çerkez Ethem ve kardeşlerinin içinde bulunduğu durum için "kumandalarında buldurmağa muvaffak oldukları kuvvetlere istinad ederek bir takım hayalâta saptılar" (TBMMZC 1981: 224) tespitini yapar. Konuyla ilgili meclis konuşmalarını incelediğimizde Ethem ve Demirci Mehmet Efe birlikleri için, "eşkîya", "şekavet Ocağı", "çapulcu", "sersem olmak", "başı dönmek", "delalet düşmek", "hain düşüncelerin eline düşmek" (TBMMZC 1981: 87-88) gibi ifadelerin kullanıldığını görürüz.

Bu bağlamda dikkat çeken ifadelerden biri; "Eşkîya"dır. Kavram, özellikle İstanbul Hükümeti ve muhalif basın tarafından Kuva-yı Milliye teşkilatı için sıklıkla kullanılan bir ifadedir. Eşkîya; şakinin çoğuludur. Her iki kelime de "Bed-baht, bed-faal, bed-girdar, haylaz, habis, haydut, kutta-i tarik" anlamlarında kullanılır. Eşkîya aynı zamanda "dağ hırsızı, haydut" anlamına da gelir. Bu noktada her iki kavramın temel vurgusu "itaatsizlik ve başkaldırı" (Yetkin 2019:5) Dikkat çekici olan durum ise düzenli orduya geçiş döneminde yaşanan bu sorunlar karşısında "eşkîya" kavramının emirlere itaat etmeyen milis birlikler için de zaman zaman kullanılmış olmasıdır.

Kuva-yı Milliye ile özdeşleşmiş ifadelerden biri de "çete"dir. Çete, kavramının sözlük karşılığı; "ordu birliklerinden olmayan silahlı küçük birlik" şeklindedir. (Türkçe Sözlük 2011:524) Özellikle Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye ile özdeşleştirilmiş olan "Çete" hem Kuva-yı Milliye gerçeğini yansıtmak hem de muhalif kesimlerce Kuva-yı Milliye teşkilatını eleştirmek için kullanılır. Çete ifadesi genel olarak farklı bölgelerde kullanılmış olmasına rağmen yoğun olarak Batı Anadolu'da kullanılmıştır. Kuva-yı Milliye'nin milis teşkilatı olarak aktif olduğu Batı Anadolu'da bu durumun zeminin oluşturan, bölgede I. Dünya Savaşı öncesinde de aktif olan Müslüman çeteleriydi. Mütareke döneminde Batı Anadolu'da Rum/Yunan çetelerinin de faaliyete geçmesiyle burası çetecilik faaliyetlerinin merkezinde bir bölge oldu. (Güneş 2019:59) Ancak ülkenin işgale uğrayan ve azınlık faaliyetlerinin yoğun olduğu pek çok yerde çeteler oluşturularak ya da mevcut çeteler devreye sokularak bir kontrgerilla tarzı mücadele de yapılmıştır. Osmanlı'nın son yıllarında ve Milli Mücadele döneminde genel olarak üç farklı çete oluşumundan bahsedilebilir. Bunlardan ilki; gayrimüslimlerin çeşitli bölgeleri ele geçirmek amacıyla faaliyete geçerek bölge halkına zulmetmesine karşılık ortaya çıkanlar, ikinci olarak; vatansever aydınların ve subayların oluşturduğu siyasal kökenli milli direniş grupları ve üçüncüler ise zaten silahlanmış olan geleneksel Anadolu çetelerinin yurt savunmasına yönelmesiyle ortaya çıkanlardır. (Stenhaus 1999:94-95) Bunlardan özellikle son ikisi Kuva-yı Milliye teşkilatı bağlamında önemli yapılardır. Batı ve Güney'de oluşan bu yapılar, İngiliz, Fransız, Rum ve Ermeni işgalcilere karşı bir direniş hattı oluşturdu. Bu birlikler asker ve sivil katılımcıları, gönüllüleri olan birliklerdi ve Kuva-yı Milliye olarak adlandırılan milis kuvvetler de bunlardı. (Yaşar 2015)

Milis kuvvetler olarak Kuva-yı Milliye teşkilatının ordu düzenine sahip olmasa da belli bir yapısı mevcuttur. Her Kuva-yı Milliye birliğinin bir Umumi Kumandanı ve bir de Çete Kumandanı bulunuyordu. Çeteler; 50 kişiden oluşan ve “müfreze kumandanı” tarafından idare edilen “müfreze” ile “Postalar” adı verilen 15 kişiden oluşan ve “posta başı” tarafından idare edilen oymaklardan oluşuyordu. Bu oymakların tamamı “Umumi Kumandana” bağlıydı. Mevcut bütün çeteler ise birer “Akıncı Müfrezesi” olarak bağımsız hareket ediyordu. (Levent 2019:248) Bu genel yapı çerçevesinde Kuva-yı Milliye’nin insan kaynağı ise öncelikli olarak bölge insanı olmuştur. Bu gruplar içinde Muvazzaf ve yedek subaylar, askerler, asker kaçakları, hapisaneden kaçırılanlar mahkum ve zanlılar, öğretmenler, milli duygularla hareket eden gönüllüler, efeler/zeybekler, aşiret mensupları gibi her kesimden insan bulunuyordu. (Bayar 1997:120-123; Müderrisoğlu 2013:159-160; Çoşkun 2014:17; Özdemir 1990: 333) Kuva-yı Milliye birliklerinin komuta kademelerinden ise; genellikle subaylar bulunmaktaydı. Bazı subaylar Kuva-yı Milliye komutanları yanında danışman olarak da görev yapmıştır. Ordu mensuplarından istifa yolu ile Kuva-yı Milliye’ye katılanlar olduğu gibi pek çok subayın firar ederek birliklere katıldığı da bilinmektedir. Hatta bazı stratejik bölgelerde, Albay Şefik (Aker) Bey’in, 57’nci Fırka’nın nizamiye birliklerini yaptığı gibi, bazı ordu birlikleri tamamen Kuva-yı Milliye kimliğine büründürülmüştür. (Levent 2019:249-253; Aker 2006:125-126) Batı Anadolu’da Kuva-yı Milliye teşkilatı bağlamında dikkat çeken önemli noktalardan biri askeri komutanlık ile Kuva-yı Milliye Komutanlığının ayrı ayrı belirtilerek hareket edilmiş olmasıdır. Örneğin 14’üncü Kolordu Komutanı’na bağlı Albay Mehmet Şefik (Aker) komutasındaki 57’nci Fırkada Mehmet Şefik Bey’in altında “Kuva-yı Milliye Komutanı” unvanıyla Binbaşı Hacı Şükrü (Aydındağ) Bey bulunuyordu. (Türk İstiklal Harbi 1992:53)

3. Literatürde Kuva-yı Milliye

Kuva-yı Milliye ile ilgili hayli geniş bir literatür mevcuttur. Ana hatlarıyla bu literatüre değinmek kavrama yüklenen anlamları ve bu bağlamdaki değişim ve yaklaşım farklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk’ta Kuva-yı Milliye kavramını hem dar anlamda hem de geniş anlamda kullanır. Bir teşkilat olarak Kuva-yı Milliye “meşru olan cereyanı milliyenin” bir ürünü olan bir teşkilat olarak değerlendirildiği gibi “...Bizim de dahil olduğumuz Kuvayı Milliyenin, iki kişinin eseri tahrikatı olmayıp tamamen milli ve umumi bir şekil ve mahiyette olduğunu...” ifadesinin ortaya koyduğu gibi geniş anlamıyla tüm mücadeleyi ifade edecek bir çerçevede de kullanılır. Kuva-yı Milliye ile ilgili olarak kullanılan en baskın ifadeler ise; “çare-i necat”, “umde-i hayat”, “irade-i katiye-i millet”, “amal-i milliyeye” “milli gaye” dir. (Atatürk, 1970) Nutuk’ta zaman zaman “Kuvayı Milliye ruhuyla” ifadesine de rastlanmaktadır. Bu da aslında kavramın zihniyet anlamıyla da kullanımına denk gelmektedir. Nutuk’ta Kuva-yı Milliye bu anlamlarıyla hem düşmana hem de içindeki düşmanlara azınlıklara, işbirlikçilere ve İstanbul Hükümetine karşı mücadele eden teşkilat, zihniyet ve aslında topyekun olarak Milli Mücadele için de kullanılır. Bu bağlamda hedef ise, tam bağımsızlıktır. Kuva-yı Milliye’yi ortaya çıkaran durumda Türk milletinin hakk-ı hayatına kastedilmiş olunmasıdır.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Kazım Karabekir de Kuva-yı Milliye'nin ortaya çıkmasında özellikle işgallere dikkat çekerek kavramı hem dar hem de geniş anlamda kullanır. (Karabekir 1960) Karabekir kavramı Milli Mücadele'nin tamamı ile özdeş bir şekilde kullanır. Hem Nutuk'ta hem de İstiklal Harbimiz'de Kuva-yı Milliye askeri ve de sivil tüm yapıları içine alacak bir anlamla kullanılır. Karabekir, İstiklal Harbimizin Esasları (Karabekir 1952: 147, 158) başlıklı eserinde ise "Şark Kuvayı Milliyesi", "Garp Kuvayı Milliyesi" ifadesini kullanır. Kuva-yı Milliye'nin bu kullanımı yukarıdaki tespitimize uygun bir şekilde doğu ve batıdaki askeri ve sivil tüm yapıları ifade etmektedir. Sadece milis kuvvetler değil, Müdafaa-ı Hukuk, Kongreler, Heyet-i Temsiliye gibi yapıları da barındırmaktadır.

Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele isimli hatıralarında Kuva-yı Milliye'nin kuruluş amacının "muhafaza-ı vatan ve istiklal" "düçar-ı taarruz olan vatan ve mukaddesatı müdafaa" (Cebesoy 1953:82, 137, 156) olduğunu belirtirken kavramı hem milis kuvvetler hem de tüm mücadeleyi ifade edecek şekilde kullanır. Cebesoy'da da Karabekir'deki kullanım ile Alaşehir Kuvayı Milliyesi, İzmir Kuvayı Milliyesi, gibi kullanımlar silahlı ve sivil oluşumları içine alacak şekildeki bölgesel yapılanmaları ifade etmek için kullanılmıştır.

Kavramın Rauf Orbay tarafından kullanımı da yukarıdaki gibi her iki anlama gönderme yapacak şekildedir. Rauf Orbay, diğer liderler gibi Kuva-yı Milliye'yi bir zihniyet anlamıyla Kuva-yı Milliye Ruhu şeklinde kullanır. "Gerçi o günlerde henüz bu tabir bilinmezdi, yoktu. Lâkin, henüz adı konmamış olmakla beraber, insana iman ederek inanadığı bir millî dava uğruna, tereddütsüz feda olmağı göze aldırın bu ruh olmasaydı, bırak, şunu bunu hiç, hiç bir şey yapamazdık. İşte bütün mesele buradadır...Biz, yani Mustafa Kemal, Ali Fuat, Kâzım Karabekir Paşalar Millî Mücadeleye Kuvayı Milliye Ruhu ile atıldık."(Kandemir 1965:84-185)

İsmet İnönü de hatıralarında Kuva-yı Milliye'yi silahlı mücadelenin temel gücü olan milis kuvvetleri anlamıyla kullanır. İnönü, işgaller karşısında Kuva-yı Milliye'nin bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını yazar. İnönü'ye göre Kuva-yı Milliye'nin en güçlü tarafı "bir halk hareketi olmasıdır." (İnönü 1985:209, 179, 193-194)

Tarik Zafer Tunaya, Kuva-yı Milliye'yi hem bir zihniyet "yeni ruh" ve bir teşkilat "milis teşkilatı, "milletin kuvvetleri" anlamıyla kullanır. Tunaya, Kuva-yı Milliye'nin her iki anlamda da ortaya çıkışında Türk milletinin işgal ve yok olmaya karşı mücadele azmi olduğunu belirtir. "Bu yepyeni bir zihniyet, zinde bir ruhtu. Esirliği medeniyetsizliği, vahşilik ithamlarını reddeden taptaze ruhun adı Kuvayı Milliye Ruhuydu. Müdafaa-ı Hukuk ruhudur." Tunaya'nın bu bağlamda kullandığı çatı kavram Müdafaa-ı Hukuk'tur. O Kuva-yı Milliye'yi de bunun içinde değerlendirir. Bu bağlamda İzmir'in işgalinin ana motivasyon kaynağı olduğunu belirtir. (Tunaya 1964:31-33)

Gotthard Jaeschke, genel olarak teşkilat anlamı ile Kuva-yı Milliye'yi kullanır ve bir halk hareketinden ziyade Kazım (Özalp) gibi genç subayların böyle bir teşkilatın kurulması noktasında hem teşvik ettiklerini hem de desteklediklerine vurgu yapar. (Jaeschke 1971:78-79) Kazım Özalp da hatıralarında Kuva-yı Milliye'nin kuruluşunda "genç ve vatansever subayların" olduğu gibi Harbiye Nezareti'nin katkı ve desteği üzerinde durur. Bu unsurların

halk ile buluşması halkı yönlendirmesi teşkilatın temel özelliği olarak öne çıkarılır. (Özalp 1988, 15)

Şerafettin Turan da benzer bir yaklaşımı ile Kuva-yı Milliye bir teşkilatın kurulması konusundaki ilk yazılı önerinin Burdur Ahz-ı Asker Şubesi Reisi İsmail Hakkı Bey tarafından yapıldığını ve Harbiye Nezareti tarafından onay ve destek alındığını belirtir. (Turan 1992:224) Genel olarak en yaygın ve geniş kabul gören yaklaşım ise, Yunan işgali ve yayılmasının olduğu kadar yerli işbirlikçilere karşı Kuva-yı Milliye teşkilatının bölge yerel yapılarının kullanılarak askeri ve mülki yetkililerin destek ve yönlendirmesi ile hayata geçirildiğidir. Bu çalışmalarda Kuva-yı Milliye dar anlamı ile bir teşkilat olarak ele alınmıştır. (Türk İstiklal Harbi 1992:99-100; Türkmen 2001; Arı, 2014, Türkmen 2010:202) Kuva-yı Milliye'nin oluşumuna dair diğer bir bakış açısı ise; işgale karşı Kuva-yı Milliye'nin kendiliğinden ve toplumsal bir refleksle ortaya çıktığıdır. (Köylü 2016:68-69; Aralov 1967:36-37) Oral Sander ise, kendiliğinden değerlendirmesine pek katılmayarak "örgütsü, plansız ve bağnazca" bir başkaldırıdan çok "hukuka bağlı ve düzenli bir" (Sander 1993:300) mücadele vermek amacıyla ortaya çıktığı ve bu noktada da Anadolu'daki devlet ve örgütlenme pratik ve geleneğinin etkili olduğunu yazar.

Nejat Kaymaz genel olarak Kurtuluş Savaşı'na dair yaptığı değerlendirmesinde bir teşkilat olarak Kuva-yı Milliye'nin ne olduğuna ve nasıl oluştuğuna da açıklık getirir. "Kurtuluş Savaşı ne başlarken bir halk hareketi olarak başlamıştır ne sonradan böyle bir harekete dönüşmüştür. Kuşkusuz bu olay salt bir halk savaşı değildir.....Sivil ve asker (özellikle memur) aydınların, işgalleri protesto amacıyla yerel hak savunma örgütleri kurmaları biçiminde başlayıp, arkasından kent ve kasabalarda yaşayan bazı eşraf (tüccar, zanaatkar, serbest meslek erbabı), toprak ağaları, din adamları ve şeyhlerin katılması ve çeşitli halk kesimlerinden (köylü-kentli gönüllüler, aşiret grupları ve özellikle eşkiya çetelerinden) derlenen silahlı milis birliklerinin gerilla eylemlerine geçirilmeleri suretiyle gelişen direniş hareketi, ancak ordunun yüksek kumanda düzeyinde görevli bir asker kişinin önderliği ele almasından ve bilinçli bir örgütlenme planlama ve propaganda çalışmasına girişmesinden sonra, gerçek kapsamına ve bir Ulusal Kurtuluş Savaşı niteliğine kavuşmuştur." (Kaymaz:1976:607)

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlar tarafından işgalinden sonra bu duruma bir tepki olarak Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye teşkilatının ortaya çıktığı değerlendirilmesi de sıkça yapılanlar arasındadır. (Kansu, 1968, Morali 2009; Tekeli ve İlkin 1989; Yılmaz 2018) İstanbul Hükümeti'nin özellikle Damat Ferit Dönemi'nde Anadolu'yu savunmasız bırakması ülkenin pek çok bölgesinde halkı kendini korumak ve işgale karşı mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Bu durumu Batı'da, (Jaeschke 1968; Apak:1990; İstiklal Harbi 1992; Kurat 1986; Bayar:1997) Güney'de (Ener 1970; Öztoprak 1991; Yavuz 1994; Akalın 2008) Doğu'da (Karabekir 1969; Kırzioğlu 1984; Dayı 2013; Çay ve Kalafat 1990) Kuzey'de (Goloğlu 1973; Okur 2006; Bilgin 2008; Beyoğlu 2009) milis teşkilatı olarak Kuva-yı Milliye'nin ortaya çıkışında ana etkenlerden biri olarak değerlendirildiği çalışmalar da hayli yaygındır.

Sina Akşin, "önce Yunan istilası ve sonra da Güneydoğu'da Fransız işgaline karşı oluşan milis kuvvetleridir" (Akşin 1992:138) şeklinde tanımlarken, Ergün Aybars, Kuva-yı

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Milliye'nin ortak noktasının "vatan savunması ve Türklük duygusuna"(Aybars 2000:131) dayandığını ve halkın her kesiminin birlikte ortaya koyduğu bir direniş hareketi olarak tanımlar.

Utkan Kocatürk, Erzurum Kongresi kararlarını değerlendirdiğinde Kuva-yı Milliye ile kast edilen şeyin "milli kuvvetler ve milletin bağrından çıkacak olan ordu"(Kocatürk 1987:27) anlamında kullanıldığını yazar. Kocatürk, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde belirlenen esaslar doğrultusunda Kuva-yı Milliye'nin memleketi kurtaracak tek kuvvet olduğu gibi milletin iradesi ve eğilimi yönünde savaşıcak ordu olduğunu belirtir.

Zafer Toprak, Milli Mücadele'yi 1912'de başlatır. (Toprak 1984 ve 1995 ve 2017) 1912-1922 yani 10 yıllık evre her bakımdan ulus devletin savaşlarla geçen hazırlık evresidir. Bu bağlamda Toprak, zihniyet ve teşkilat bakımından Balkan Savaşları'nın Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye için bir altyapı oluşturduğunu vurgular.

Taner Timur, Milli Kurtuluş Savaşı'nın başlangıçta Kuva-yı Milliye müfrezelerinin yürüttüğü bir gerilla savaşı olduğunu belirtirken Kuva-yı Milliye kavramını da "milis kuvvetler" şeklinde dar anlamı ile kullanır. Bu noktada Milli Mücadeleyi "küçük burjuvazi ve yarı feodal ağalar öncülüğünde bir savaş olarak" (Timur 1993:18) tanımlayan Timur, Kuva-yı Milliye'nin ve sonrasında da düzenli ordunun hem düşmana hem de içerideki işbirlikçilere karşı da savaştığını belirtir. Timur'un konuya dair genel yaklaşımını Kuva-yı Milliye'nin özünde emperyalizme karşı verilen bir mücadele olarak değerlendirilmesi oluşturur.

Sabahattin Selek ise, Kuva-yı Milliye'yi iki anlamda kullanmıştır. İlki; "milli kuvvetler" "milis kuvvetler" ikincisi ise, geniş anlamda topyekun Milli Mücadele döneminin tamamıdır. Selek, bu noktada Kuva-yı Milliye'nin devletin kuvveti olmaktan çıkarak millete mal olmasına dikkat çekerek bu geniş tanımı ortaya çıkarır. Bu noktada da Milli Mücadeleye katılan herkesin topyekun "Kuva-yı Milliyeci", "Kuvvacı", "millici" olduğunu yazar. (Selek 1987:114)

Bülent Tanör ise, silahlı kuvvet yaratma ve kullanmanın devlete ait bir durum olmasından hareketle Kuva-yı Milliye'nin devletleşme yolunda önemli bir adım olduğuna dikkat çeker. Tanör de bu bağlamda Kuva-yı Milliye'yi milis güçler şeklinde ele alır. (Tanör 1992:76-83)

Mim Kemal Öke ise; Kurtuluş Savaşı'nın "manevi yönünün Kuva-yı Milliye ruhu" olduğunu yazar. Genel anlamda Kuva-yı Milliye ruhunu da "Müslüman Türk'ün mücadele ruhu" (Öke 1988:54) olarak bağımsızlık tutkusuna ve Türk kimliği bağlamında ise İslam vurgusunu merkeze hatta kimliğin asli unsuru olarak yapar.

İlber Ortaylı hem Milli Mücadele hem de Kuva-yı Milliye bağlamında özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele yıllarındaki teşkilatlanma ve mücadele strateji ve yöntemleri üzerinde Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının etkisini "adete birer staj yeri" (Ortaylı 2018: 61-75) ifadesi ile vurgular. Ortaylı da bu bağlamda birikime dikkat çeker.

Günver Güneş, Atatürk Ansiklopedisi için hazırladığı Kuva-yı Milliye maddesinde Kuvâ-yı Milliye tabirinin "millî kuvvetler düzenli olmayan silahlı birlikler ve kuvvetler için kullanılan bir tanımlama" olduğunu ve Milli Mücadele öncesinde bu kavramın, "Türk Milleti'nin kurtuluşunu sağlayacak bir örgütün adı olmanın da ötesinde, bir simge, bir slogan"(Güneş <https://ataturkansiklopedisi.gov.t>) olarak kullanıldığını yazar

Kavram tarihçiler ve akademik çalışmaların dışında da pek çok isim tarafından farklı türden çalışmada karşımıza çıkar. Falih Rıfki Atay, meşhur eseri Çankaya'da İzmir'in işgalinin "bir direniş teşkilatı olarak" değerlendirdiği Kuva-yı Milliye'nin Batı Anadolu'da hızlı bir şekilde yaygınlaşmasında etkili olduğunu yazar. Zira Atay, İzmir'in işgaline karşı tepkinin Milli Mücadele için önemli bir motivasyon yarattığını da yazar. (Atay 1980:169) Falih Rıfki Atay, Kadro dergisinde yayınladığı Kuva-yı Milliye başlıklı yazısında da (Atay 1933:2) Kuva-yı Milliye'yi "Türk ihtilalinin özgün ismi" olarak değerlendirir: "Kuvayı Milliye'de bir milli kurtuluş ihtilalinin hiçbir unsuru eksik değildir. Şuuru tamamdır: ne kurtaracağını bilir. Kuvayı Milliye, coğrafya için, Saray ve Kapı için değil bir halk için döğüşen ihtilalin adıdır.Kuvayı Milliye, Türk milletinin bir kaos bir oluş bir tekevün günü idi." Atay, Kuva-yı Milliye'yi vatan savunması bağlamında özünde bir halk hareketi olarak değerlendirir.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ise, Kuva-yı Milliye ruhunu; "ulusal güçlerin bütün milletçe benimsenme ve özünsenmesinden oluşan bir ruh, ulusal kükreyiş" şeklinde tanımlarken ilk mecliste "Kuva-yı Milliye ruhunun" (Velidedeoğlu 1990:5-6) temsil edildiğini ve buradan tüm yurda yayıldığını yazar.

Miralay Mehmet Arif Bey'in Kuva-yı Milliye tanımının temelinde "milli varlığın muhafazası" yaklaşımı bulunur. Vatan müdafaasının düzenli orduya kadar en aslı unsurudur Kuva-yı Milliye. Ayrıca Türk milleti için bir motivasyon kaynağıdır da zira Kuva-yı Milliye'nin Yunanlılara karşı kazandığı her başarı "halkın döğüşkenlik duygularını tahrik ve vatanseverlik azmini coşturmuştur." (Miralay Mehmet Arif 1992:10-12,23)

Şevket Süreyya Aydemir, Kuva-yı Milliye kavramının "biri teşkilat fikri" diğeri de "bir halk hareketi" olmak üzere iki yönden ele alınması gerektiğini belirtir. Teşkilat olan Kuva-yı Milliye fikrinin çeşitli gelişmeler sonunda TBMM Hükümeti şekline ulaştığını yazar. Halk hareketi olan Kuva-yı Milliye'yi ise, saldırılar ve "can ve yurt tehlikesi karşısında" halkın kendi içinden gelişen bir "savunma çabası" (Süreyya 1981:71) olarak değerlendirir.

Enver Behnan Şapolyo, Kuva-yı Milliye isimli eserinde Kuva-yı Milliye'yi şu şekilde tanımlar: "nizami bir orduya sahip olmayan, halk teşkilatına dayanan, gerilla harbi yapan milli çete, gönüllü ordusu ve milis kuvvetleri." Kuvayı Milliye'yi ise, "hiçbir resmi makamdan emir almadan, yalnız maşeri vicdanından emir alan Hürriyet ve İstiklal mücahitleridir." Şapolyo, aynı zamanda Kuva-yı Milliye için tek bir cephenin olmadığı "vatanın tüm sathının" mücadele sahası olduğunu da belirtir. (Şapolyo 1957:7)

Samet Ağaoğlu, Kuva-yı Milliye Ruhu başlıklı çalışmasında; bağımsızlık mücadelesinde istiklal uğruna tüm fedakarlığı göze almayı sağlayan motivasyonunu "kuvayı milliye ruhu" olduğunu yazar. Bu ruhun kaynağının ise, Türk milletinin tarihinden gelen bağımsızlık tutkusu ve devlet geleneğine dayandığını iddia eder. Zira Ağaoğlu'na göre, "Türk milleti için babadan oğula kanla geçen bir miras olan müstakil devlet olma geleneği" olmasaydı "1918'in yenilmiş Türk'ü 1923'ün muzaffer Türkü olamazdı" I. TBMM, bu ruhun en canlı şekilde kendini gösterdiği ve geliştirdiği yerdir. (Ağaoğlu 1981:5-13)

Peyamı Safa'nın Kuva-yı Milliye ile ilgili değerlendirmelerinin temel vurgusunu "milli" olma durumu oluşturur. Safa, milliyetçiliğin/Türkçülüğün dönemin en kapsayıcı

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

ideolojisi olduğunu yazar. Kuva-yı Milliye de bu milli olma durumunun yansıması bizzat milletin iradesinin, kararının ürünüdür. (Safa 1981:77-78)

Alev Coşkun'a göre, "Kuvayı Milliye, Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ulusal direniş kuvvetlerinin genel adıdır. Kurtuluş Savaşı'nda düzenli ordular kurulmadan önce düşmana karşı çetecilik kuralları içinde mücadele veren direniş kuvvetlerini simgeler" (Coşkun 2009:71) Coşkun bura da kavramı dar anlamı ile bir teşkilat olarak kullanmıştır.

Yavuz Abadan, Mustafa Kemal ve Çetecilik adlı kitabında Kuva-yı Milliye'yi milis güçler şeklinde dar anlamıyla kullanırken "çete" kavramı üzerinden açıklama ve değerlendirmelerde bulunur ve Kuva-yı Milliye'nin farklı bileşenlerine odaklanır. Aynı zamanda (Abadan 1972:105)

Uğur Mumcu'nun Kuva-yı Milliye tanımı kavramın geniş anlamıyla kullanımına uygundur. Zira Mumcu, Kuva-yı Milliye'nin "Kurtuluş Savaşı'na katılan herkesi kapsadığını" (Mumcu 1992:17) yazar. Kuva-yı Milliye üzerinden verilen mücadeleyi vatanı işgal eden emperyalist güçlere karşı topyekün bir varoluş savaşı olarak değerlendirir.

Kuva-yı Milliye ile ilgili olarak yapılan bu tanımlamalarda kavram, giriş kısmında belirttiğimiz kavramın üç farklı anlamı ile kullanımının örneklerini vermektedir. Bu kullanımlarda öne çıkan yan kavramlar ise genel olarak değerlendirmeyi yapan kişini ideolojik yaklaşımı üzerinden kavrama yüklediği anlam ile alakalıdır.

4. Romanlarda Kuva-yı Milliye

Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye edebiyatın da ilgi alanına girmiştir. Özellikle Milli Mücadele dönemi ile ilgili tarihi romanlarda Kuva-yı Milliye için yapılan değerlendirmeler bu bağlamda önemlidir. Halide Edip Adıvar'ın 1922'deki Ateşten Gömlek, 1923'de Akşam Gazetesinde Tefrika edilen Vurun Kahpeye eserlerinde Kuvayı Milliye son derece gerçekçi bir şekilde ele alınır. Bu romanlarda Kuva-yı Milliye, "milis kuvvetler"(Adıvar 2015:41) şeklinde tanımlanır. Çetelerden, efelerden, aşiretlerden, eşkıya gruplarından ve sıradan halktan oluşan düzensiz silahlı birliklerdir. Ağırlıklı olarak üzerinde durulan bir konu da toplumun bir kısmının Kuva-yı Milliye'yi desteklerken diğer bir kısmının ise desteklememesi meselesidir.

Kuva-yı Milliye'nin konu edildiği diğer bir roman da Refik Halit Karay'ın ilk baskısı 1939'da Semih Lütfi Kitapevi tarafından yapılan "Çete"(Karay 2017:12) romanıdır. Karay, Kuva-yı Milliye'nin milli bilincin merkezinde önemli bir role sahip olduğuna bu noktada da vatan savunmasının asli unsuru olduğuna değinir. Romanda çete (Kuva-yı Milliye) vatan savunması için her şeyi göze alan Anadolu halkı" (Bakır 2022:263-265) olarak tanımlanırken aynı zamanda Kuva-yı Milliye'nin ilk safhası olarak değerlendirilir.

Atatürk döneminde yazılmış ve genel olarak Milli Mücadele dönemi ile ilgili romanlarda da Kuva-yı Milliye'ye dair anlatılar vardır. Ercüment Ekrem Talu'nun Kan ve İman (1925), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Sodom ve Gomore (1928), Mehmet Rauf'un 1929 tarihli Halas, Aka Gündüz'ün 1927'deki Dikmen Yıldızı, Şukufe Nihal'in Yalnız Dönüyorum (1939), Abidin Daver'in Mülazimin Romanı (1936) Milli Mücadele'nin merkezde olduğu eserlerdir. Bu romanlarda genel olarak Milli Mücadele özel de ise Kuva-yı Milliye yeni devlet ve rejim perspektifinde onu besleyecek şekilde ele alır. (Sevinç 2009: 2021) Bu anlatılar

erken cumhuriyet dönemi tarih anlayışına uygun bir şekilde işlenmiştir. Milli Mücadele sefahat, lüks içinde, işgalcilerle işbirliği halinde ve milli bilinçten yoksun olan İstanbul'un vurdum duymaz tavrına karşı vatansever subaylar öncülüğünde Anadolu halkının yeni devlet için verdiği varoluş mücadelesi olarak ele alınır. Kuva-yı Milliye ise bu mücadelenin asli unsurudur. Bu eserlerde İstanbul genel olarak olumsuz bir yaklaşımla ele alınır ve eleştirilir. Anadolu halkının farklı kesimlerinden gelen insanların oluşmuş silahlı direniş güçleri, milis teşkilatı şeklinde tanımlanan Kuva-yı Milliye "iç düşmanlar, işbirlikçiler" ile verilen mücadele vurgusu ile de öne çıkar.

Edebiyatta 1950'li, 1960'lı ve 70'li yıllarda da genel olarak Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye'ye yönelik ilgi devam etmiştir. Özellikle romanlar bu alanda öne çıkan edebi türdür. Farklı amaç ve ideolojik yaklaşımlarla aynı olayın (Kuva-yı Milliye yahut Milli Mücadele) ele alınarak kurgulandığı romanların bu bağlamdaki ortak vurgusu, Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadele'nin "yeni bir devletin" kurulması ile ilişkilendirilmesidir. Romanlarda Kuva-yı Milliye düzenli ordu kuruluncaya kadar mücadeleyi sürdüren silahlı milis kuvvetleri, farklı çevre ve sınıflardan oluşan milli silahlı güçler olarak değerlendirilir. Örneğin; Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları (1955) ve Esir Şehrin Mahpusu (1962), İlhan Tarus, Var Olmak (1957) ve Vatan Tutkusu (1967), Samim Karagöz'ün 1962 tarihli Kalpaklılar; Tarık Buğra'nın 1963 tarihli Küçük Ağa ve Küçük Ağa Ankara'da, Kemal Tahir'in 1965 tarihli Yorgun Savaşçı, Hasan İzzettin Dinamo 3 ciltlik (1972-1973) Kutsal İsyân, Münevver Ayaşlı' Pertev Bey'in Üç Kızı (1968) ya da İlhan Selçuk'un Yüzbaşı Selahattin'in Romanı (1975); Attila İlhan'ın Kurtlar Sofrası (1963-1964), Sırtlan Payı (1974); kitapları bu bağlamda öne çıkan romanlardır. (Törenak 2013, Gencer 2010:290-309, Sevinç 2009) Bu romanlarda Kuva-yı Milliye hem dar anlamı ile milis kuvvetleri hem de maddi ve manevi güçlerin bütününe kapsayacak şekilde geniş anlam ile ele alınır. Milli Mücadele ile Kuva-yı Milliye kavramları özdeş bir şekilde kullanılır.

Bu romanlardan bazıları belli özellikleriyle öne çıkar. Küçük Ağa ve Pertev Beyin Üç Kızı romanlarında din adamları ve dindar insanların Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye içindeki yerini işlenirken İlhan Tarus'un romanları Kuva-yı Milliye'nin iç düşmanlara karşı verdiği mücadeleyi daha yoğun olarak öne çıkarır. İlhan Selçuk ise her yönüyle bir Kuva-yı Milliyeci tipini vatanseverlik teması üzerinde ortaya koyar.

5. Popülist Kullanımı ile Kuva-yı Milliye

Kuva-yı Milliye kavramının Türkiye'deki siyasi ve politik gündemle bağlantılı bir şekilde popüler kullanımı soğuk savaş sonrası Türkiye'sinde karşımıza çıkar. Döneme hakim olan temel eğilim komünizmle mücadeledir. Bu yaklaşım, siyasetin de ana belirleyicilerinden biridir. "Komünist tehlike" yaklaşımı, dönemin baskın söylemidir ve düşman algısını da belirleyen etkidir. Bu bağlamda pek çok alanda olduğu gibi tarihin de yeniden kurgulanması (Türkölmez 2020:63-108) söz konusudur. Komünizmle mücadele bağlamında milliyetçilik ve İslam iki önemli kanal ve mücadele kaynağı olarak sentez fikri ile yeniden kurgulanmıştır.

Anadolucular'dan (Topçu 1999; Çınar 2013) başlamak üzere Türklük ve Müslümanlık temeline dayalı bir milliyetçilik inşası ve tarihin yeniden kurgulanması siyasetteki gelişmelerle paralel bir şekilde gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle Komünizmle

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

mücadele bağlamında “milli değerler” vurgusunda Müslüman-Türk baskın söylem olarak karşımıza çıkar.

Yeniden Milli Mücadele Hareketi (1967-80) bu bağlamda 1960’lı yıllarda sağ kesimlerde “antikomünizm” teması üzerinden “Milli Mücadele” ve “Kuva-yı Milliye” kavramlarının kullanımının en karakteristik örneğidir. Hareket üyeleri, “antisyonist”, “antikomünist” ve antikapitalist” yaklaşım temelinde “milli değerlere bağlı İslam’a saygılı olma” (Yalçın 2021:81) hedefinde bir çerçeve belirleyerek Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye dönemindeki mücadelenin “yeniden verilmesinin” zorunluluğunu savunurlar. Kuva-yı Milliye bu söylemde böylesi bir mücadele için ana motivasyon kaynağı olarak ele alınır.

Aydınlar Ocağı bu bağlamda diğer bir örnektir. Ocak, 14 Mayıs 1970’de milliyetçi muhafazakar kesimlerin Türk-İslam yaklaşımı üzerinden bir araya gelmesi ile kurulmuştur. (Copeaux 1998) Ocak üyeleri, “milli kültür ve şuuru geliştirmek suretiyle milliyetçiliği yaymak” ve “milli bünyeyi saran fikri buhran ve mefhumlar ile anarşi” karşısında mücadele etmek hedefini benimser. Bu bağlamda “milli varlığın unsurları” yaklaşımı üzerinde “Türk milliyetçiliği ve İslam” (Yalçın, 1988; Özcan 2014:117) öne çıkarılır. Hareket mensuplarının genel yaklaşımı Türk kimliği ile İslam’ın ayrılmazlığı üzerine kuruludur. Milli Mücadele yaklaşımını belirleyen çerçevede budur. Milli Mücadele’nin ana motivasyon kaynağı ve bileşimi Türklük ve İslam olarak ele alınır. Kuva-yı Milliye gibi Milli Mücadele dönemine ait temel yapı “Türk ve Müslüman birlikteliği” vurgusu ile işlenir. Genel olarak diyebiliriz ki sağ muhafazakâr çevrelerde Milli Mücadele dönemi, “Müslüman milliyetçiliği”(White 2013) perspektifinde yeniden kurgulanmıştır.

Bu yıllarda özellikle sağ muhafazakar kesimlerde “moskof”, “komünist” ve “işbirlikçiler” gibi imgeler üzerinden (Yıldırımaz 2014; Öztan 2014) şekillenen düşmanla mücadele vurgusu bağlamında Kuva-yı Milliye, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve mücadele ruhu anlamında kullanılmıştır. Sağ kesimde Kuva-yı Milliye; daha ziyade birlik beraberlik Türk ve Müslüman kardeşlik vurgusu merkezinde özellikle Komünist tehlikeye karşı bir motivasyon kaynağı olarak bu anlam ve içeriği ile kullanılmıştır. Özellikle Komünizmle mücadele bağlamında sol’a karşı duruş bu yıllarda milliyetçi-muhafazakar kesimlerin örgütlenmesinde ve gelişmesinde etkili olduğu gibi (Okutan 2004; Aydın 2005; Demir 2011; Kılıç 2016; Meşe 2017; Şimşek 2021) Kuva-yı Milliye kavramının bu kesimlerde kullanımında da belirleyici olmuştur. Soğuk Savaş döneminin oluşturduğu atmosferin Türkiye siyasetine önemli etkilerinden biri sağ ve sol arasındaki kutuplaşma olmuştur. Bu durum sonraki yıllarda daha sert bir zeminde ilerleyerek daha da sertleşmiş ve çatışma boyutu da artmıştır. (Örnek 2005) Bu karşılıklı çatışma ortamında Kuva-yı Milliye kavramı da her iki kesim tarafından farklı vurgularla kullanılırken amaca uygun bir şekilde yeniden kurgulanmıştır.

Kuva-yı Milliye kavramının sol kesimdeki ilk kullanım örneklerinden biri, Türkiye solu içinde özgün ve önemli bir yere sahip olan Hikmet Kıvılcımlı’dır. 29 Ekim 1954’te Vatan Partisi’ni kuran Kıvılcımlı, “devrim döneminin ruhuna uygun bir şekilde ülke kalkınmasının gerçekleştirilmesinin” gerekliliğini savunurken bunu sağlamanın yolunun ise “ikinci bir Kuva-yı Milliye seferberliği” (Aydınoglu 2013:75-92; Ünsal 1996:65) olduğunu iddia etmiştir.

“Vatan, yeni bir Kuvayi Milliyeci mukaddes hamlesiyle cennetleştirmelidir.” (Kıvılcımlı 2008:37; Pınar 2018:57) Sloganı ile hareket eden Kıvılcımlı, kavramı “ilerleme” düşüncesinde birleşmeyi ve birlikte hareket etmeyi motive edecek “devrimci ruhu” ifade etmek için kullanmıştır.

Kuva-yı Milliye kavramı, Türk solunda daha yoğunluklu bir şekilde özellikle 1960’lı yıllarda yoğun olarak kullanılmıştır. 1960’lı yıllar Türkiye’de sol hareketin parlak yılları olmuştur. Antiemperyalizm, Amerikan karşıtlığı, kapitalist tüketim toplumuna eleştiri tüm dünyadaki sol hareketler gibi Türkiye’deki sol hareketler içinde çıkış noktası oldu. Bu bağlamda en yaygın kullanıma sahip olan yaklaşımlardan biri; “İkinci Kuva-yı Milliye” dir. (Güngör 2021:861) Bu yaklaşımın temel iddiası “aydınlanma devrimi” olarak değerlendirilen Cumhuriyet’in o yıllarda emperyalizme karşı verdiği mücadelenin aynı ruh ve heyecan ile ülkenin özgürlüğü için 1960’larda da yine emperyalizme karşı verilmesinin zorunlu olduğudur. Kuva-yı Milliye kavramı bu bağlamda 1960’larda Türk siyasal hayatında özellikle sol tandanslı aydınlar ve sol siyasette emperyalizmle mücadele bağlamında kullanılmıştır.

1960’lı yıllarda sol muhalefetin en güçlü temsilcisi Yön Dergisi’dir. Doğan Avcıoğlu Kemalizm’in halkçılık görüşü ve Kuva-yı Milliye ruhunun sosyalizm sayılabileceğini iddia eder. Avcıoğlu da Kuva-yı Milliye ve Kuva-yı Milliye ruhunun temelini emperyalizmle mücadele ve halkçılığı koyar. Avcıoğlu, 1968’de yayınladığı Türkiye’nin Düzeni kitabında da benzer bir yaklaşımı sürdürür. (Güngör 2021: 864-865)

TİP (Türkiye İşçi Partisi) genel başkanı olan Mehmet Ali Aybar da “Kuva-yı Milliye ruhu” (Bora 2018:615; Aksakal 2009:79-102) ifadesini emperyalizmle mücadele bağlamında kullanmıştır. Özellikle antiemperyalizm ve bağımsızlık vurgusu “Kuva-yı Milliye Ruhunu” ifadesinin merkezinde olan iki temel yaklaşımdır. Kendilerine “ikinci Kuva-yı Milliye” adını veren Deniz Gezmiş ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu da “milli kurtuluş yolunda” (Güngör 2021:859-880; Ersan 2014) antiemperyalist vurgu içinde Kuva-yı Milliye kavramını kullanır.

Kuva-yı Milliye kavramını fazlasıyla kullanan hatta bizzat kendisini Kuva-yı Milliyeci” (Sarmaşık 1987:89) olarak tanımlayan isimlerden biri de Attila İlhan’dır. Kuva-yı Milliye kavram ve yaklaşımını “emperyalizmle mücadele” ve “ulusal birlik” bağlamında ele alan İlhan, Türkiye’nin 1960’lı yıllarındaki politik ortamında 1919’da olduğu gibi “ulusal bir kurtuluş” mücadelesi verilmesinin gerekliliğini savunur ve bu noktada böylesi bir mücadelenin ancak “Kuva-yı Milliye ruhu” ile yapılabileceğini iddia eder. Attila İlhan’ın, “Kuva-yı Milliye kavramı ve “Kuva-yı Milliye ruhu” ifadesi ile özünde kastettiği şey; Türkiye’yi kendine özgün sosyalist bir düzene kavuşturmak için motivasyon yaratmaktır. Aslında İlhan’ın Kuva-yı Milliye kavramını gündeme getirmesinin arkasında Türkiye siyasetindeki gelişmelere karşı duyduğu tepki etkilidir. Zira İlhan’ın en temel eleştirilerinden biri “Anadolu inkılabının” yani “Türkiye ulusal demokratik devriminin” (İlhan 2014:49; İlhan 2005:147; Öner 2021: 39-45) yarıda bırakılmasıdır. İlhan, devrimin tamamlanmasını ve Türkiye’nin Sosyalist bir düzene kavuşmasını zorunlu görür ve bu nokta her iki kavramı kullanır.

1960’lı yıllarda Kuva-yı Milliye kavramını kullanan isimlerden biri de Emin Türk Eliçin’dir. Eliçin, 1964 de Eylem dergisinde yayınlanan 1970’de de kitaplaşan Kemalist Devrim

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

İdeolojisi isimli çalışmasında “Kuva-yı Milliye ruhunun “yeniden Türkiye göklerinde uçmaya başladığını” yazan Eliçin bunun nedeninin ise Milli Mücadele yıllarında olduğu gibi bu yıllarda da Türkiye’de “milli olmayan güçlerin” belirdiği ve bunlara karşı durmak için bu ruhun devreye girdiğini iddia eder. Bu milli olamayan güçler Türkiye’nin özgürlüğüne o gün olduğu gibi bugün de kastetmektedir. (Eliçin 1970:323-325) Eliçin’in de kavrama yüklediği anlam özünde emperyalizmle mücadeledir.

Türk solunun önemli figürlerinden biri, Nazım Hikmet’in ilk kez ölümünden sonra yayınlanan Kuva-yı Milliye Destanı başlıklı eseri ise, kavramın epik türdeki kullanımına örnektir. Kuva-yı Milliye Destanı, yeni bir ulus devletinin kısa tarihidir. Kahramanlar üzerinden kronolojik bir şekilde bir anlatı sunulur. (Irmak 2011:43-79) Nazım Hikmet, yeni bir devletin kuruluşuna giden sürecin tamamını ifade etmek için Kuva-yı Milliye kavramını kullanır. Kuva-yı Milliye bu eserde geniş anlamda bir kullanımla sürecin tamamını ifade edecek şekilde ele alınır.

Kuva-yı Milliye kavramının yeniden popüler olduğu ve siyasetle bağlantılı olarak popülist bir kullanım yaygınlığı kazandığı bir dönem de 2000’li yıllardan sonrası oldu. Türkiye’nin siyasi ve politik gündemi ve bu alandaki gelişmelerle bağlantılı bir şekilde “Kuva-yı Milliye” dernek, parti ve sosyal medya platformu üzerinden oldukça yoğun ve popüler bir kullanım alanı kazanmıştır. Örneğin; Genel başkanlığını Albay Fikri Karadağ’ın Kuvayı Milliye Derneği, Hakkı Sevim’in kurduğu Yeniden Kuvayı Milliye Hareketi Derneği, Kuvayı Milliye 1919 Derneği, Denizli’de kurulan Kuva-yı Milliye Ulusal Güçler Derneği, Adana’da kurulmuş olan Kuvayı Milliye Mücahit ve Gazileri Derneği ve Avukat Okan Gündüz başkanlığındaki Kuvayı Milliye Hareket Partisi ile Ercan Yesari Yiğit’in Kuvayı Milliye Partisi ana hatlarıyla sayabileceğimiz oluşumlardır. Bu geniş skalanın ortaya koyduğu durum, farklı siyasal yaklaşım ve ideolojik gruplar tarafından “Kuva-yı Milliye” kavramının siyasetin ve politik gündemin malzemesi haline getirilmiş olmasıdır. Bu grupların tamamı kendi mücadeleler için kurguladıkları anlam üzerinden bir Kuva-yı Milliye tanımı yaparak kavramı popülerleştirdiği gibi bağlamından tamamen kopararak siyasetin malzemesi haline de getirmişlerdir.

Sonuç

Kuvayı Milliye kavramını tarihsel süreç içinde ele aldığımız çalışmamız bu noktada kavramın zaman içindeki anlam değişimini, daralma ve genişlemesini ortaya koymuştur. Farklı açılardan ele alarak incelediğimiz Kuva-yı Milliye kavramının genel olarak iki anlamda yaygın bir kullanımı olduğunu tespit ettik. Bu iki kullanım özünde kavramın dar ve geniş anlamı ile ele alınmasıdır. Bu anlamlardan ilki teşkilattır. Kuva-yı Milliye pek çok çalışmada milis teşkilatı olarak düzenli ordu kuruluncaya kadar silahlı mücadelenin asli unsuru olarak ele alınıp incelenmiş ve Milli Mücadele’deki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede düzenli orduya geçiş ile ilgili çalışmalarda da teşkilat olarak Kuva-yı Milliye üzerinde durulmuştur.

Kuva-yı Milliye kavramının bir zihniyeti ifade edecek şekilde kullanımı ise teşkilat olarak ele alındığı çalışmalardan daha sınırlıdır. Bu bağlamda bir çalışma için Osmanlı'dan Cumhuriyet'e genel olarak vatan müdafaası, beka sorunu, milli kimlik inşa süreci üzerinden bir değerlendirme zorunludur. Kuva-yı Milliye kavramının zihniyet anlamında kullanımı, özünde yeni bir devletin kuruluşunu sağlayacak motivasyon ya da ruhu ifade etmektedir. Bu ruha rengini veren milliliktir. Milli kavramının yoğun bir şekilde kullanımı imparatorluk yerine bir ulus devlet inşası ile alakalıdır. Bu süreçte ana belirleyen millete ait olan, milletten kaynaklanandır. Bu noktada Kuva-yı Milliye dönem içinde hem teşkilat hem de zihniyet olarak ortak bir vurgu ile de kullanılmıştır. Bu da millete ait olma, milletten kaynaklanma ve gücünü milletten almaktır. Bu noktadaki diğer tespitimiz Kuva-yı Milliye'nin özellikle Milli Mücadele ile ilgili metinlerde devletin değil milletin hareketi olarak değerlendirilmiş olmasıdır.

Çalışmamızda Milli Mücadele dönemi metinlerinde Kuva-yı Milliye bağlamında kullanılan kavramları da tespit ettik. Bu noktada iki durum ortaya çıkmaktadır. Kullanılan kavramlar bir yanı ile devletin ve milletin yaşadığı buhranın kavramları olurken diğer yandan ulus devlet inşa sürecinin de kavramlarıdır. Kuva-yı Milliye bu kaotik ortamın bu bağlamdaki en karakteristik kavramlarından biridir.

Kuva-yı Milliye'nin geniş anlamı ile diğer bir kullanımı da tüm mücadeleyi içine alacak şekildeki tanımlamadır. Daha sınırlı bir kullanıma sahip olmakla birlikte bu tanımlama Müdafaa-ı Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri, kongreler, Heyet-i Temsiliye, TBMM ve orduyu da içine alarak aslında hem teşkilat hem de zihniyet yönündeki tanımlamayı da içeren daha bütüncül bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Kuva-yı Milliye gibi son derece girift ve çok yönlü bir yapının daha sağlıklı bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır. Zira Kuva-yı Milliye askerî, idari, sosyal, toplumsal ve düşünsel boyuttan ele alınması gereken bir yapıya sahiptir.

Kuva-yı Milliye kavramı Türkiye siyasetinde yoğun kutuplaşmanın olduğu dönemlerde hem sağ hem de sol kesimlerce oldukça yaygın ancak bir o kadar popülist bir şekilde kullanılmıştır. Sağ kesimin kavram kullanımında öne çıkan vurgu komünizmle mücadele ve birlik ve milli değerler olmuştur. Sol kesimlerde ise emperyalizmle mücadele ve yine birliktir. Bu kullanımların her ikisinde de Kuva-yı Milliye kavramı bağlamından tamamen kopararak daha popüler ve gündelik siyasetle ilintili bir şekilde kullanılmıştır. Kavrama yüklenen anlam da bu doğrultuda kişi ya da grupların ideolojik tercihlerine göre belirlenmiştir. Bu durum ise Kuva-yı Milliye kavramını tamamen farklı bir noktaya taşıyarak onu gündelik siyasetin parçası haline getirmiştir. Bu çerçevede benzer bir duruma 2000'li yıllardan sonra da rastladık. Bu tarihlerde Kuva-yı Milliye isimlendirmesinin özellikle sivil toplum örgütü başta olmak üzere farklı platformlarda yaygın bir kullanıma sahip olduğunu tespit ettik. 2000 sonrasında sadece Kuva-yı Milliye değil Müdafaa-ı Hukuk hareketi, partisi isimleriyle farklı oluşumlar da gündeme gelmiştir. Bu yaygın kullanımda Atatürkçü, ulusalcı, muhafazakâr ve milliyetçi gibi farklı ideolojik çevrelerce Kuva-yı Milliye ismi öne çıkarılmıştır. Bu kullanımlarda dikkat çeken farklı çevrelerin hatta çoğu zaman birbirlerine karşı çevrelerin ideolojik yaklaşımları doğrultusunda sorun, tehlike yahut düşman olarak gördüklerine karşı ortak bir şekilde Kuva-yı Milliye ismini kullanmalarındadır. Bu durum

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

kavramın tıpkı 1960 yıllar ve sonrasındaki popülist kullanımı gibi kavramın tamamen bağlamında koparılması durumuna örnektir.

Kaynakça

- Abadan, Yavuz. 1971. *Mustafa Kemal ve Çetecilik*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Acaroğlu, Türker.1941. "93 Harbi ve Edebiyatımız" *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 17 Sayı: 97-102, s. 440-444.
- Adıvar, Halide Edip.2015. *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları.
- Ağaoğlu, Samet.1981. *Kuva-yı Milliye Ruhu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akın, Rıdvan.2008. *TBMM Devleti (1920-1923), Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksakal, H.2009. "Güler Yüzlü" bir Sosyalist, ilkeli bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, ss.79-102
- Akşin, Sina.1992. *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele - Son Meşrutiyet (1919-1920)*, C. 2, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Albayrak, Mustafa.1998. *Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Apak, Rahmi.1990. *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aralov, Semiyon Ivanoviç.1967. *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, (Çev.) Hasan Ali Ediz, İstanbul: Burçak Yayınevi.
- Argunşah, Hülya.2000. "Millî Edebiyat", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arı, Kemal. 2014. "İstiklal Harbinde Türk Ordusunun Yapılanması ve Düzenli Orduya Geçiş", *Türk istiklal Harbinde Kuva-yı Milliye, Düzenli Ordu ve Cepheleler*, Ankara: Genel Kurmay Yayınevi.
- Atatürk, Mustafa Kemal. 1970. *Nutuk*, 2 Cilt, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.
- Atatürk'ün Milli Dış Politikası, C. I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.1989. C.I, Ankara : Türk tarih Kurumu Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.1992. Cilt: II (1906-1938), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atay, Falih Rıfki.1933. "Kuva-yı Milliye", *Kadro*, Sayı: 16, s.3.
- Atay, Falih Rıfki.1980. *Çankaya*, İstanbul: Bateş Yayınları.
- Avcıoğlu, Gürcan Şevket. 2013. "Kriz Dönemlerinde Sosyal Bütünleşme: Milli Mücadele Örneği", *Tarihin Peşinde*, Sayı: 10, s.155-170.
- Aybars, Ergün.2000. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. I, İzmir: Ercan Kitabevi.
- Aydemir, Şevket Süreyya. 1981. *Aydemir Tek Adam*, Cilt:2,(1919-1922), İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Aydemir, Şevket Süreyya .1981. *Tek Adam*. Cilt: 2 (1919-1922), İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aydın, Mustafa.2005. “Bir Milli İslamcılık Serüveni: Mücadelecilik” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 452-468.
- Aydınoğlu, E. 2013. “Hikmet Kıvılcımlı ve 1960’lar Türkiye Solu”, *Dr Hikmet Kıvılcımlı Sempozyumu*, İstanbul, ss. 75-92.
- Bakır, Sinan. 2022.“Çete Romanında Milli Bilincin Uyanışı: Hatay Örneği”, *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı: 17 (Güz), ss..263-265.
- Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı’nın Kuva-yı Millîye Hatıraları (1919 1920)*.1967. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Banoğlu, Niyazi.1986. “Milli Kongre ve Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 7, ss.19-29.
- Bayar, Celal.1997. *Ben de Yazdım: Milli Mücadeleye Giriş*, Cilt: 7, İstanbul: Medya Ofset.
- Baykal, Bekir Sıtkı.1974. *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, Bayram.2020. Kurtuluş Savaşı’nda Milliyetçi ve Devrimci Nitelikte Millî Halk Ayaklanması Olarak Kuva-yı Millîye Üzerine Tarihsel ve Kuramsal Bir Yaklaşım, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XX/40, ss.28-29.
- Belen, Fahri.1983. *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Beşikçi, Mehmet.2015.“Başibozuk Savaşçıdan ‘Makbul’ Tebaaya: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Ordusunda Çerkez Muhacirler”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23, ss.85-123
- Beyoğlu, Süleyman.2009. *Milli Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa: Yayınlanmamış Bilgi ve Belgelerle*, İstanbul: Bengi Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, Tefik.1992. *Trakya’da Milli Mücadele*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bilgiç, A.Timur.2012. *Tarih Terimleri Sözlüğü* İstanbul:Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Bilgin, Mehmet.2008. *Rus İşgalinde Trabzon Direnişi*, Trabzon: Serander Basın Yayıncılık.
- Bora, Tanıl.2018. *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, Taner.2009. “Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu”, *ÇTTAD*, VIII, Sayı: 18-19 (Bahar-Güz), s.332-345.
- Bütünüyle Erzurum Kongresi*. 1993.Yayına Haz. Fahrettin Kırzioğlu, Ankara: Kültür Ofset Yayınları.
- Cebesoy, Ali Fuat.1953. *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Vatan Neşriyat.
- Copeaux, Etienne.1998. *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1933) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*, Çev. Halil Berktaş, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çağatay, Mustafa. 2004. *Okutan, Bozkurt’tan Turan’a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çatalbaş, Erkan-Aksu, Fuat. 2020. Kuva-yı Milliye Direnişine Etki Eden Osmanlı Gayrinizami

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

Harp Deneyimi, *Toros Üniversitesi İİBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 12, ss.65-66.

Çay, Abdülhaluk M. Ve Kalafat, Yaşar.1990. *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuva-yı Milliye Hareketleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Çetişli, İ. 2007. "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Milliyetçilik Düşüncesi ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çınar, Metin.2013. *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çoşkun, Alev.2009. *Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Çoşkun, Alev.2014. *Ödemiş'te Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu: İlkurşun Savaşı*, İzmir: Efe Ofset Matbaacılık.

Dayanç, Muharrem. 2012. "Milli Edebiyat Dönemi, Milliyetçi Edebiyat ve Milli Edebiyat Kavramı Üzerine Düşünceler", *Eskişehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13(1), ss.91-103.

Dayanç, Muharrem.1997. *Sırat-ı Müstakim Dergisindeki Dil Edebiyat ve Sosyal Kavramların Sistemik İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Dayı, Sinever Esin.2013. *Elviye-i Selâşe'de (Kars, Ardahan, Batum) Milli Teşkilatlanma*, Erzurum: Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.

Demir, Eyüp Ensar. 2011. *Türk Siyasal Hayatında Yeniden Milli Mücadele Hareketi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi ,Kocaeli.

Devellioğlu, Ferit.2002. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Kitabevi Yayınları.

Doğanay, Rahime ve Yılmaz, Gül.2022. "Milli Mücadeleye Karşı Yürütülen Kara Propaganda ve Oluşturulmak İstenen Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye İmajı", *International Journal of Turkish Academic Studies*, Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 1, s.135-137.

Duman Harun ve Güreşir, Salih Koralp.2009. "Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve Edebiyat *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4 /1-I Winter , s.s43-58.

Duman, Haluk Harun.2019. *Türk Savaş Edebiyatı*, İstanbul: Duyap Yayınları.

Durgun, Sezgin. 2018. *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Eliçin, Emin Türk.1970. *Kemalist Devrim İdeolojisi*, İstanbul: Ant Yayınları.

Ener, Kasım. 1970. *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, Ankara: San Matbaası

Ercan, Yavuz.1985. "Kuva-yı Milliye'nin Yapısı ve Niteliği Üzerine Bir Tahlil" *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara: Gnkur. Basımevi, ss. 330-345.

Ercilasun, B.1997. "Edebiyatta Millilik ve Milliyetçilik", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ersan, Vehbi.2014. *1970'lerde Türkiye Solu*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gencer, Sedat.2010."1960'lı Yıllarda Yazılan Bazı Romanlarda Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadele", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, ss.290-309.

Genç Kalemler Dergisi.1999. Yayına Hazırlayan İsmail Parlatır Nurullah Çetin, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Goloğlu, Mahmut.1973. *Anadolu'nun Milli Devleti Pontos*, Ankara: Kalite Matbaası.

Gökalp, Ziya .1338/1922b ."Büyük Farz". *Küçük Mecmua*, 3 Temmuz 1338/1922b, Yıl 1, Sayı 5, s.20

Gökalp, Ziya.1338/1922 a ."Kara Destan", *Küçük Mecmua*, 26 Haziran 1338 Yıl:1, Sayı:4, s.13.

Gökalp, Ziya.1338/1922c. "İngiliz'den Sakın", *Küçük Mecmua*, 10 Temmuz 1338/1922c, Yıl 1, Sayı 6, s.11-12.

Gökalp, Ziya.1338/1922d."İngiliz'e", *Küçük Mecmua*, 11 Eylül 1338/1922d, Yıl 1, Sayı 15, s.17

Gökdemir, Ahmet Ender.1998. *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Göktürk, Eren Deniz (Tol).2008. "1919-1923 Dönemi Türk Milliyetçilikleri", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt: 4, İstanbul: İletişim Yayınları.

Göyünç, Nejat.1985."Milli Mücadele'de Sivil ve Askeri İdare İlişkileri" *İkinci Askeri Tarım Semineri Bildiriler*, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, ss. 216-230.

Güneri, Zekai.1990. *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Güneş, Ali.2020. *Gayrinizami Harp: Balkan Harbi'nde Komita-Çete-Jandarman ve Milisler 1912-1913*, İstanbul: Kronik Yayınları.

Güneş, Günver. 2019. "Mondros Mütarekesi'nden İtalyan ve Yunan İşgaline Aydın Sançağı", *19 Mayıs'ın 100. Yıldönümünde Atatürk Ve Türk İstiklâli Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, ss. 19-30.

Güneş, Günver. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>

Güngör, Berkan.2021. "1960'lı Yıllarda Türk Solunun Almaşıklığı: Sosyalizm ve Milliyetçilik", *Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/3 s.861-890.

"Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir", *İrade-i Milliye*, 2 Teşrin-i Evvel 1335/1919a

Heinzelmann, Tobies. 2009. *Cihaddan Vatan Savunmasına Osmanlı İmparatorluğu'nda Genel Askerlik Yükümlülüğü 1826-1856*, Çev. Türkis Noyan, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Huyugüzel, Ö.F. 1988. *Necip Türkçü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Irmak, Erkan.2011. *Kayıp Destanın İzinde Kuva-yı Milliye ve Memleketimden İnsan Manzaraları'nda Milliyetçilik Propaganda ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.

İlgürel, Mücteba.1999. *Milli Mücadelede Balıkesir Kogreleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi yayınları.

İlhan, Attila.2005. *Bir Sap Kırmızı Karanfil*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İlhan, Attila.2014. *Kurtlar Sofrası*, İstanbul:Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

- İnönü, İsmet.1985. *Hatıralar*, 1. Kitap,Haz. Sabahattin Selek, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Jaeschke, Gotthard.1968. “İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkarması”, (Çev.) Mihin Eren, *Belleten*, Cilt: XXXII, Sayı: 125-128, sa. 567-576.
- Jaeschke, Gotthard.1971. *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çev..) Cemal Köprülü, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kandemir, Feridun.1965. *Hatıraları ve Söyleyemedikleriyle Rauf Orbay*, İstanbul Sinan Matbaası.
- Kansu, Mazhar Müfit.1968. *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, 2.Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karabekir, Kazım.1952. *İstiklal Harbimizin Esasları*, İstanbul: Sinan Matbaası.
- Karabekir, Kazım.1960. *İstiklal Harbimiz*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Karay, Refik Halit.2017. *Çete*, İstanbul:İnkılâp Yayınları.
- Kaymaz, Nejat. 1976. “Türk Kurtuluş Savaşının Tarihsel Konumu ve Niteliği”, *Belleten*, Cilt: IX, Sayı: 160, s. 607-659
- Keleşyılmaz, Vahdet.1992. *Milli Mücadelede İzmir’e Doğru*, Hacettepe Üniversitesi AİİT Enstitüsü, Ankara .
- Kılıç, Murat. 2016. *Allah Vatan Soy Milli Mukaddesat Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953)*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Kırzioğlu, Fahrettin. 1958. *Edebiyatımızda Kars II*, İstanbul: Işıl Matbaası.
- Kırzioğlu, M.Fahrettin.1984. “Cihângiroğlu İbrâhim Aydın (1874-1948)’daki Milli Mücadele’de Kars ve Atatürk ile İlgili Belgeler”, *Belleten*, Cilt: XLVIII, Sayı: 189-190, ss. 109-144.
- Kıvılcımlı, Hikmet.2008. *İkinci Kuva-yı Milliyeciliğimiz*, İstanbul: Derleniş Yayınları.
- Kocatürk, Utkan.1987. *Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köprülü, Fuat.1999. “Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri”, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara:TTK
- Köylü, Murat.2016. “Milli Mücadele Döneminde Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 5, ss. 68-69.
- Kurat, YuluğTekin. 1986. “Yunanistan’ın Küçük Asya Macerası”, *Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, ss. 407-424.
- Levent, Agah Sırrı. 1972. *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara: TDK
- Levent, Zeynel.2019. *Teşkilât-ı Mahsusa’dan Kuva-yı Milli’ye Gayrinizami Harp (1913-1922)* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi Ankara.
- Lugat-i Naci.1900. İstanbul: Asr Matbaası.
- M. Süha Ünsal.1996. *Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Vatan Partisi*, Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- M.Şefik Aker, *57’nci Tümen Aydın Millî Mücadelesi (1918-1920)*.2006. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

- Manela, Erez.2020. *Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Sömürge Karşıtı Milliyetçiliğin Kökenleri: Wilsoncu Moment*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meşe, Ertuğrul.2017. *Komünizimle Mücadele Dernekleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- “Millet Davası”, *İrade-i Milliye*, 28 Eylül 1335/1919b
- Miralay Mehmet Arif Bey.1992. *Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*, Yayına Haz. Bülent Demirbaş, İstanbul: Araba Yayınları.
- Mumcu, Uğur. 1992. “Kuva-yı Milliye Nedir”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (19 Mayıs 1992)
- “Müdafaa-ı Hukuk’un Vahdeti”, *Albayrak*, 4 Ekim 1335/1919a
- Müderrişoğlu, Alptekin.2013. *Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Nail, Moralı.2009. *Mütarekede İzmir Olayları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Nalçaoğlu, Halil. 2002. “Vatan: Toprakların Altı Üstü ve Ötesi” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Namık Kemal. 2018. “Hubbu’l Vatan Mine’l İman”, *Sürgünde Muhalefet: Namık Kemal’in Hürriyet Gazetesi (1868-1869)*, C. 1, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları.
- Okay, M. Orhan.2005. “Millî Edebiyat Akımı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 30, İstanbul: TDV Yayınları.
- Okay, Orhan.1999. *Millî Edebiyat*, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Okur, Mehmet.2006. *Millî Mücadele’de Karadeniz Bölgesi’ne Yönelik İngiliz Faaliyetleri*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları.
- Ortaylı, İlber.2018. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul Kronik Yayınları.
- Öke, Mim Kemal. 1988. *Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Millî Mücadelesi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öksüz, Yusuf Z. 1995. *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, Bekir Ozan.2021. *Attila İlhan’ın Romanlarında Kuva-yı Milliye Düşüncesi*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Örnek, Cangül.2005. *Türkiye’nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı, Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*, İstanbul: Can Yayınları.
- Özalp, Kazım.1988. *Millî Mücadele (1919-1922)I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları .
- Özcan, Fatma Yurttaş.2014. 27 Mayıs Sonrası Milliyetçi Muhafazakar Aydınların Örgütlenme Çabaları ve Siyasi Gelişmeler Üzerindeki Etkileri: Aydınlar Ocağı, *Muhafazakar Düşünce*, Sayı:40, ss.107-134.
- Özdal, Ahmet.2008. *Türklerin Savaş Sanatı: Aldatıcı Taktikler&Farklılaşan Stratejiler*, Doruk Yayıncılık.
- Özdemir, Ahmet.1990. “Savaş Esirlerinin Millî Mücadeledeki Yeri”, A.U. TİTE *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 333-342
- Özgül, Kayhan.2008. “Millî Edebiyat, ‘Güdümlü Edebiyat’ mıdır?”, *1908 Meşrutiyeti Sanat Ve Edebiyat (30-31 Ekim 2008)*, *Bildiriler*, IJT Publications, Paris ss. 71-88.
- Özkan, Hande.2002. “Türkiye’de Tek Parti Dönemi Coğrafya ve Mekan Anlayışları: Yatay Bir Dönemlendirme Denemesi” *Toplum ve Bilim*, Sayı: 94, ss.143-174.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

- Öztan, Güven Gürkan.2014.“Ezeli Düşman ile Hesaplaşmak: Türk Sağında Moskof İmgesi”, *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, Derleyenler: İnci Özkan Kerestecioglu, Güven Gürkan Özkan, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.75-104.
- Öztoprak, İzzet. 1985. "Düzenli Ordunun Kuruluşu", *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, ss.264-272
- Öztoprak, İzzet.1991. "Adana ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: VIII, Sayı: 22, ss. 117-139.
- Özüçetin, Yaşar ve Dağıstanlı, H. Mehmet.2010. Meclis Celse Zabıtlarında Kuvayı Milliye, ÇTTAD, IX, 20-21 (Bahar-Güz), s. 3-30.
- Pınar, Mehmet.2018. "Sosyalizmin Aykırı Bir Sesi: Vatan Partisi" Pamukkale Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, ss.255-267.
- Polat, Nazım.1991. *Müdafaa-I Milliye Cemiyeti*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Refi Cevat, "Bir Hasbihal", *Alemdar*, 17 Haziran 1920.
- Safa, Peyami.1981. *Türk İnkılabına Bakışlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakallı, Bayram.1997. *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, İstanbul: İz Yayıncılık
- Sami, Şemseddin.1899. *Kamus-i Türki*, İstanbul: İkdam Matbaası.
- Sander, Oral.1993. *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi,
- Sarmaşık, Belgin.1987. Attila İlhan: *Söyletme Kötüyü*, (Röportaj), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Selek, Sabahattin. 1981. *Anadolu İhtilali*, İstanbul:
- Selek, Sabahattin.1966. *Milli Mücadele-I: Anadolu İhtilali*, İstanbul: Burçak Yayınevi.
- Selvi, Haluk.2007. *İşgal ve Protesto*, Sakarya: Değişim Yayınları.
- Sevinç, Canan. 2009. "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Romanında Millî Mücadele" *Turkish Studies*, Volume 4/I-II Winter, ss.2011-2040.
- Sezer, Cemal.2023. "1897 Osmanlı Yunan Savaşında Gönüllü Osmanlılar", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: XX/77, ss.139-155.
- Steinhaus, Kurt. 1999. Atatürk Devrimi Sosyolojisi, Cilt: I, (Çev.) Necdet Sander, İstanbul: Yeni Gün Basın ve Yayıncılık.
- Şapolyo, Enver Behnan.1957. *Kuva-yı Milliye Tarihi: Gerilla*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Şimşek, Abdulazim.2021. *Komünistin Eşkali Türkiye'de Antikomünizm (1945-1971)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şirin, İbrahim.2014."İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesi'nden Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkate-i Milliye'si", *History Studies*, Volume: 6, ss.323-342.
- Şirin, Funda Selçuk.2019. "93 Harbi ve Balkan Savaşları'nın İmparatorluktan Ulus Devlete Geçiş Sürecine Etkileri", 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı "93 Harbi", *Vatan Neresi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Türk Ocakları İstanbul Şubesi Yayınları.
- Tanör, Bülent.1992. *Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)*, İstanbul:Afa Yayınları.
- Tanör, Bülent.2004. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Tanpınar, Ahmet Hamdi.1977. "Türk Edebiyatının Umumi Meseleleri: Devirler, Nesiller ve Cereyanlar", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tansel, Fevziye Abdullah. 1989. *Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirleri 1*, Ankara: TTK Yayınları.
- Taştan, Yahya Kemal.2017. *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları.1985. D.I.C.1, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMM Zabıt Ceridesi. 1981. D. 1, C. I, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tekeli, İlhan- İlkin, Selim.1989. *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaş'ına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tekir, Süleyman.2022. *Süleyman Askeri Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın İlk Başkanı*, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Timur, Taner.1993. *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara: İmge Yayınları.
- Toprak Zafer.1984."Osmanlı Narodnikleri Halka Doğru Gidenler", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 24
- Toprak Zafer.1995. "Aydın, Ulus-Devlet ve Popülizm", *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, Der. Sabahattin Şen. İstanbul:Bağlam Yayınları.
- Toprak, Zafer.2017. *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Trauma*, İstanbul Doğan Kitap.
- Topçu, Ümmihan Bilgin.1999. *Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatına Etkileri*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Törenek, Mehmet.2013. *Türk Romanında İşgal İstanbul'u*, İstanbul:Kitabevi Yayınları.
- Tuna, Pınar.2005. *İstanbul Basımında Kuva-yı Milliye Algılamaları (1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Tunaya, Tarık Zafer.1986. *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt: II, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer.1964. *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, İstanbul Baha Matbaası.
- Turan, Şerafettin.1992. *Türk Devrim Tarihi: Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, 2. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk İstiklal Harbi*.1992. Cilt: II, 1. Kısım, Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*. 1985. *Osmanlı Devri: 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi, Kafkas Cephesi Harekatı*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türkçe sözlük* 2011. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, Zekeriya 2010. "Kuvayı Milliye Döneminde İstanbul-Anadolu İlişkilerinde Yumuşak Dönemine Geçiş: Ali Rıza Paşa Kabinesi-Mustafa Kemal Paşa İlişkileri", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1 s.200-234.
- Türkmen, Zekeriya.2001. *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1915-1920)*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türkölmez, Onur.2020. *Milliyetçiliğe Karşı Milliyetçilik Yön-Devrim Hareketi ve Aydınlar Ocağının İktidar Stratejilerinde Milliyetçiliğin Yeri*, İstanbul: Çizgi Yayınları.
- Uçak, Nurcan.1997. *1877-1878 Osmanlı Rus Harbinin Edebiyattaki Akisleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Uçar, Nail.1978. *Gazi Osman Paşa ve Plevne*, İstanbul : Orkun Yayınları.

Kavramdan Harekete Kuva-yı Milliye

- Ulucutsoy, Hasan. 2019. *Türk Savaş Edebiyatı ve Propaganda (1828-1912)* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Şakir. 1979. *Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Şanlı Savunma Savaşları Üzerine Yakılmış Türkü Yapılmış Marş ve Yazılmış Destanları*, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı, Ankara : Üniversitesi Basımevi.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. 1990. *İlk Meclis Milli Mücadele'de Anadolu*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Yalçın, Abdullah Kutalmış. 2021. "Türk Siyasi Hayatında Yeniden Milli Mücadele Hareketi", *Journal Of Universal History Studies*, Sayı: 41 (I), ss.79-97.
- Yalçın, Süleyman. 1988. *Aydınlar Ocağı ve Türk İslam Sentezi*, İstanbul: Aydınlar Ocağı Yayınları.
- Yaman, Ahmet Emin. 2014a. "Milli Ordudan Düzenli Orduya", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 2/6, ss. 356-377.
- Yaman, Ahmet Emin. 2014b. "Milli Ordu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1/2, ss.115-140.
- Yaşar, Hakan. 2015. *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkîyalık (1908-1919)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Yavuz, Bige. 1994. *Kurtuluş Savaşı Döneminde Fransız Arşivo Belgeleri Açısından Türk-Fransız İlişkileri (1919-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yetkin, Sabri. 2019. *Ege'de Eşkîyalar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, Tahsin. 2009. *İşgal, Feryad ve Direniş, Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Yıldırım, Sinan. 2014. "Nefretin ve Korkunun Rengi: Kızıl", *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri, Derleyenler: İnci Özkan Kerestecioğlu, Güven Gürkan Özkan*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.47-74.
- Yıldız, Ahmet. 2013. *Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno Seküler Sınırları (1919-1938)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, Gültekin. 2013. "Kara Kuvvetleri" *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri, 1792-1918*, (G. Yıldız, Ed.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yılmaz, Erdal. 1989. *Dört Devirde Bir Muhalif Abdülkadir Cami Baykurt (1877-1949) (Mütareke Dönemi Hatıralarıyla Birlikte)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yorulmaz, Şerife. 2005. "Çukurova'da Kuva-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35, ss. 347-348.
- White Jenny. 2013. *Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler*, Çev. Fuat Güllüpinar ve Çoşkun Taştan, İstanbul: İletişim Yayınları.

